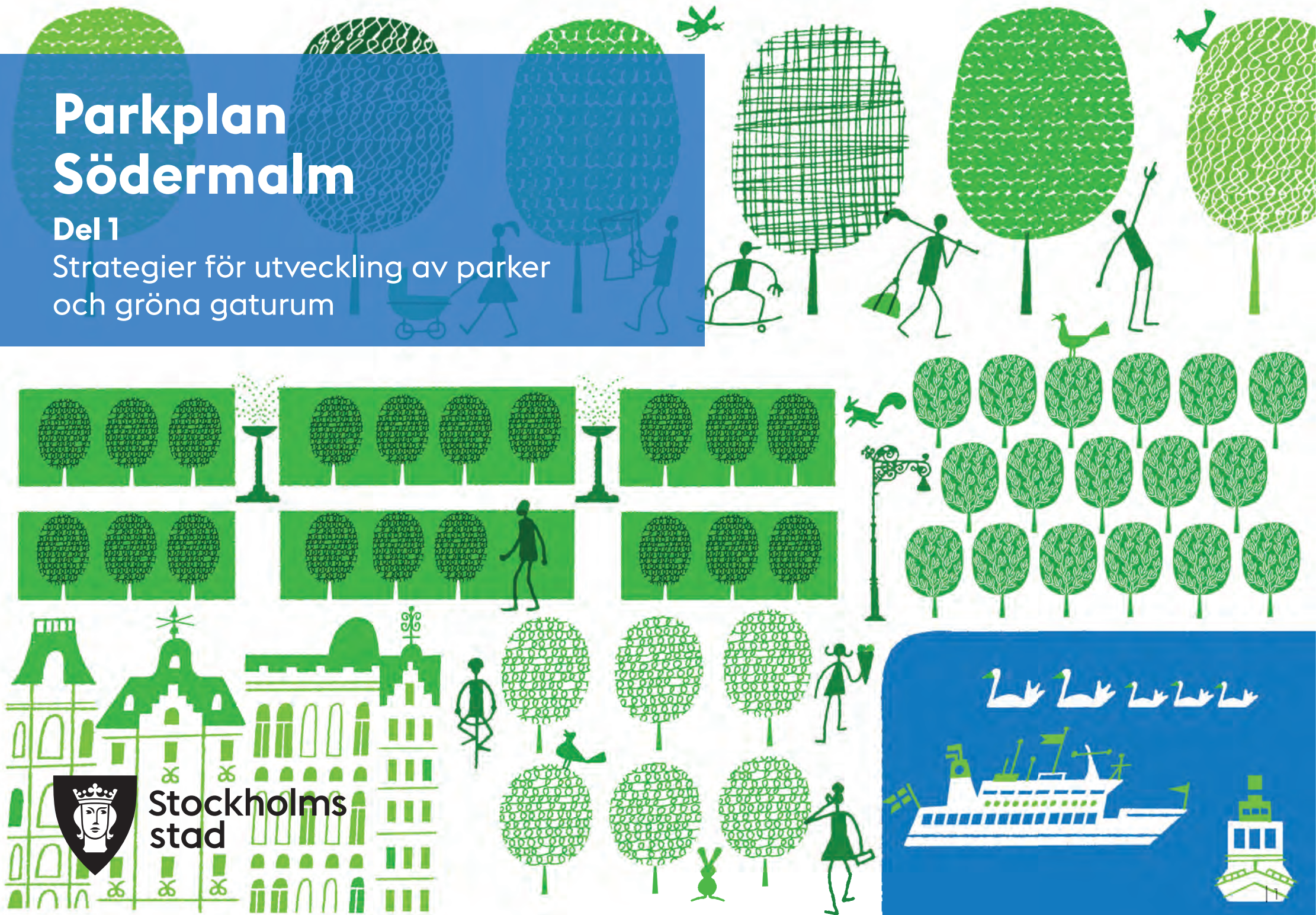

Parkplan Södermalm

Del 1

Strategier för utveckling av parker
och gröna gaturum

Uppdrag

Denna parkplan är framtagen av Södermalms stadsdelsförvaltning. Arbetet har genomförts från april 2018 till augusti 2019.

Projektgrupp

Karin Mehlis, landskapsarkitekt och projektledare, Södermalms Stadsdelsförvaltning
Kenneth Kempendahl, stadsmiljöchef och projektledare, Södermalms Stadsdelsförvaltning
Anna Bernmark, ansvarig landskapsarkitekt, White arkitekter
Angelica Bierfeldt Liptak, handläggande landskapsarkitekt, White arkitekter
Fanny Linnros, medverkande landskapsarkitekt, White arkitekter
Jan Wijkmark, ekolog, White arkitekter
Felicia Sjösten-Harlin, ekolog, White arkitekter
Rebecca Rubin, arkitekt och specialist jämställdhet, White arkitekter
Teresa Lindholm, etnolog och specialist jämställdhet, White arkitekter

Referenspersoner

Carina Herdin, Södermalms stadsdelsförvaltning
Mats Christenson, Södermalms stadsdelsförvaltning
Gunilla Hjort, Miljöförvaltningen
Emma Sundström, Trafikkontoret
Joakim Josefsson, Trafikkontoret
Ewa Reuterbrandt, Trafikkontoret
Jenny Mathiasson, Exploateringskontoret
Sara Almén, Stadsbyggnadskontoret
Daniel Hofling, Stadsmuseet

Parkplanen planeras att antas i Södermalms stadsdelsnämnd under 2019.

**Stockholms
stad**

**Södermalms
stadsdelsförvaltning**

Läsanvisning

Parkplan- så fungerar den

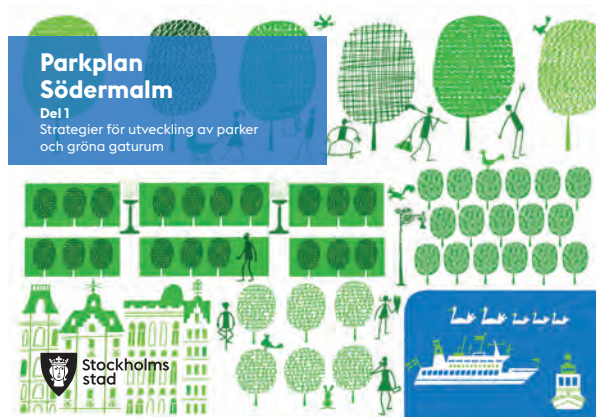
Parkplan Södermalm är ett vägledande dokument som beskriver hur grönstrukturen inom stadsdelsområdet ska bevaras, vårdas och utvecklas för framtiden.

Parkplanen är uppdelad i två delar. Den första delen är en strategisk del, som övergripande beskriver stadsdelsområdets grönstruktur och strategier för utveckling. I den andra delen finns en beskrivning, analys, mål och strategier för respektive park- och naturområde samt gröna gaturum.

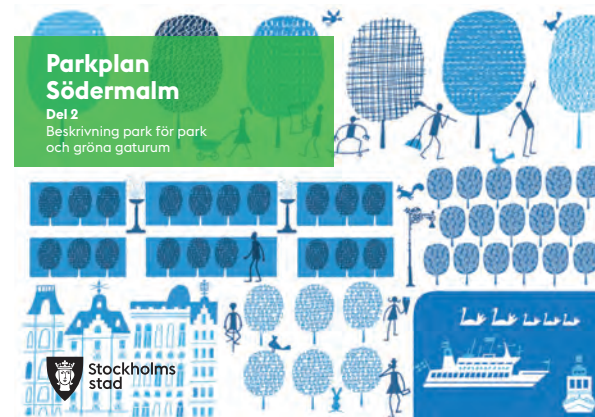
I parkplanen används Södermalm som benämning för hela stadsdelsområdet.

De områden som tillsammans utgör stadsdelsområdet Södermalm är Långholmen, Gamla stan, Södermalm, Årsta Holmar, Hammarby Sjöstad och Reimersholme. Riddarholmen ingår inte i Gamla stan eftersom den ägs och förvaltas av Statens fastighetsverk.

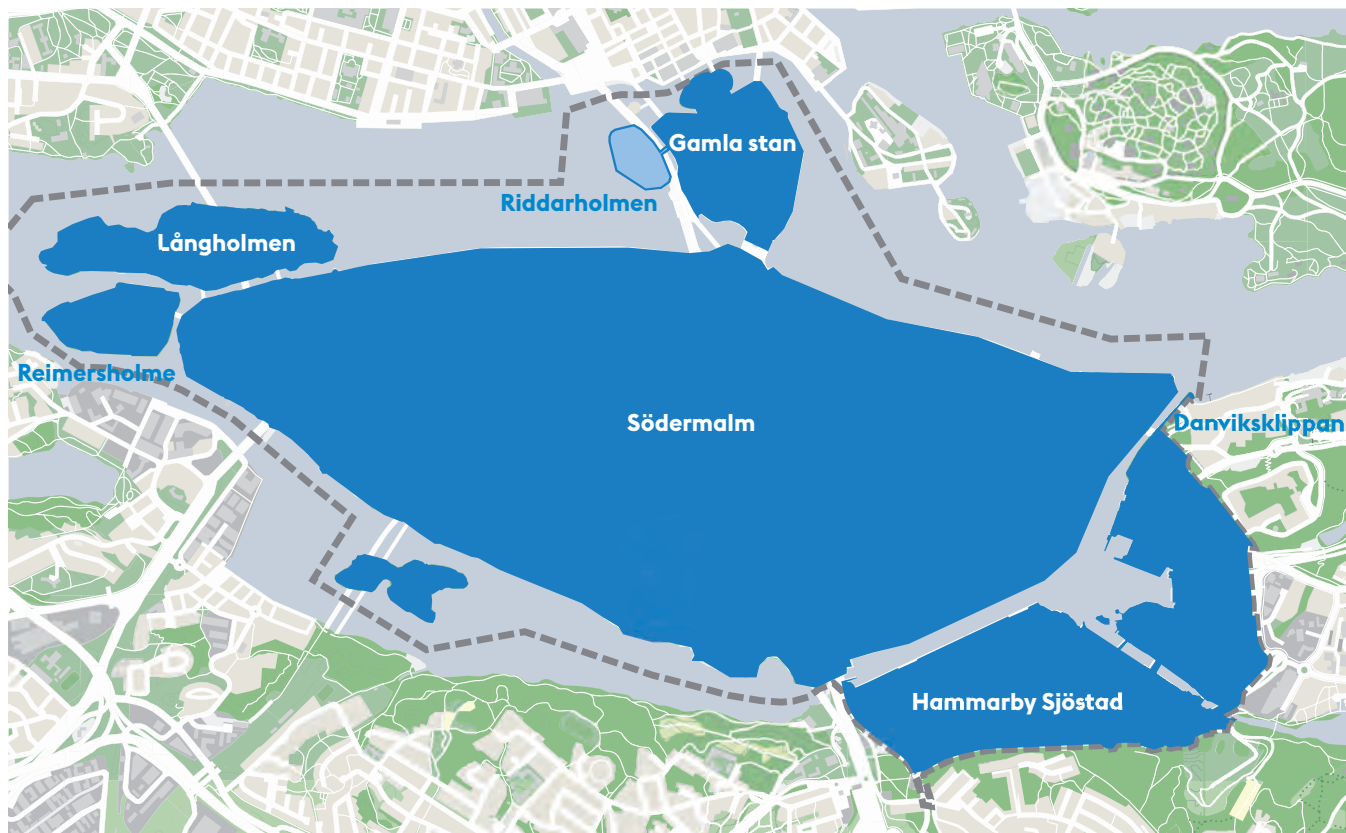
Parkplanen visar på en vision för möjlig utveckling av stadsdelens parker, naturområden och gröna gaturum. Visionerna prioriteras årsvis i förhållande till prioriterade utvecklingsområden och budget.

Parkplanens första del.

Parkplanens andra del.

Innehållsförteckning

Uppdrag och läsanvisning

Bakgrund.....	6
Arbetet med parkplanen.....	6
Inledning.....	7
Strategiska dokument.....	8
Sammanfattning av strategier.....	10

1. Södermalms gröna karaktär

Stadsbild och identitet.....	13
Landformer.....	14
Första spåren av mänsklig verksamhet.....	16
Stadens utbyggnad.....	19
Utbyggnaden av Södermalm.....	22
Södermalms pågående och planerade projekt.....	24
Regionala och lokala sociala funktioner.....	26
Kulturhistoriska miljöer.....	30
Konst i den offentliga miljön.....	36
Parkkaraktärer.....	37
Strategier för Södermalms gröna karaktär.....	40

2. Södermalms gröna vardagsrum

Boende och besökare.....	43
Parker för alla.....	44
Allmänhetens engagemang.....	48

Park- och naturtillgång.....	50
Analys parkkaraktärer.....	53
Analys upplevelsevärden.....	58
Kartering övriga element.....	78
Strategier för Södermalms gröna vardagsrum.....	82

3. Södermalms ekologiska infrastruktur

Kärnområden, livsmiljöer och spridningszoner.....	84
Biotoper.....	87
Habitat.....	89
Habitatnätverk barrskogsfåglar.....	90
Habitatnätverk eklevande insekter.....	91
Habitatnätverk groddjur.....	92
Urbana ekosystemtjänster.....	94
Träd i offentliga miljöer.....	100
Strategier för Södermalms ekologiska infrastruktur.....	102

4. Förvaltning

Vårda, bevara och utveckla med förvaltning.....	105
Drift och underhåll.....	106
Organisation och ansvar.....	110
Hjälpmedel i skötselarbetet.....	111
Strategier för förvaltning och utveckling.....	112
Referenser.....	113

Bakgrund

Parkplanen omfattar den mark som är utmärkt som park i stadens parkdatabas och ägs och förvaltas av Stockholms stad inom stadsdelsområdet. Parkplanen ska uppdateras med ett intervall på cirka 10 år. Den senaste parkplanen för Södermalm togs fram år 2008. Parkplanen visar på en vision för möjlig utveckling av stadsdelens parker. Visionerna prioriteras årsvis i förhållande till prioriterade utvecklingsområden och budget. Syftet med parkplanen är att:

- Vara underlag för stadens fysiska planering.
- Kartlägga behov av skötsel- och investeringsåtgärder för att bevara och utveckla park- och naturområdenas karaktärer och värden.
- Vara underlag för investering och skötsel i det årliga budgetarbetet.
- Vara underlag för drift och underhåll av park- och naturområden.

I parkplanen ingår också många ytor som ligger på gatumark. Stadsdelsförvaltningen ansvarar för drift och underhåll av dessa ytor medan Trafikkontoret har investeringsansvaret.

Arbetet med parkplanen

I arbetet med att ta fram parkplanen har olika utredningar, inventeringar och analyser gjorts. Detta har utförts integrerat mellan olika expertområden. Extra fokus har lagts på att tydligare lyfta fram ekologiska och sociala värden. Parkplanens första del är indelad i fyra kapitel:

- Södermalms gröna karaktär
- Södermalms gröna vardagsrum
- Södermalms ekologiska infrastruktur
- Förvaltning och utveckling

Vårda, bevara och utveckla

Södermalms stadsdelsförvaltning arbetar efter ledorden *vårda, bevara, utveckla*. Under rubriken Bevara listas de värden som är viktiga i respektive park. Under rubriken Vårda listas de skötselåtgärder som specifikt behöver vidtas i varje park. Under rubriken Utveckla står förslag på förändring och utveckling av parken.

Parkernas besökare

Alla parker har inventerats med fokus på den fysiska miljöns kvaliteteter och med fokus på social interaktion och användning. Fördjupad inventering med fokus på social hållbarhet har genomförts i fyra utvalda parker: Björns trädgård, Drakenbergsparken, Tengdalsparken och Bröderna Hedlunds park. För att få en fördjupad förståelse för hur parkerna upplevs har inventeringen kompletterats med genskjutsintervjuer i två av parkerna, Björns trädgård och Drakenbergsparken.

Synpunkter från allmänheten har också samlats in genom en digital enkät och en serie om fem öppna dialogmöten under perioden maj-aug 2018. Cirka 180 personer deltog vid dialogmötena och sammanlagt inkom drygt 1100 synpunkter via enkät och möten. De flesta synpunkter som inkommit handlar om gåendes konflikt med cyklister, nedskräpning i parkerna samt belysning kopplat till tryggheten i parkerna.

Ekologiska värden

För att ytterligare stärka de ekologiska värdena har naturinventering gjorts av Eriksdalslunden-Årstaviken, Fåfången, Långholmen, Reimersholme, Sickla Park, Tantolunden, Vitabergsparken och Årsta Holmar. I naturinventeringen har parkerna och naturområdena analyserats utifrån biologisk mångfald, värdefulla habitat, ekologiska samspel, pollinering, multipla ekosystemtjänster samt områdenas förmåga att hantera dagvatten och skydda mot extremväder.

Koloniträdgårdsområde i Drakenbergsparken.

Sickla park.

Inledning

Södermalm är ett av Stockholms 14 stadsdelsområden och tillhör innerstaden. Stadsdelsområdet består av bebyggelse, gator, parker, naturområden samt kajer och stränder. Södermalm består till stor del av tät kvarterstad och stadsdelen har ett levande stadsliv med stort inslag av service.

I takt med att staden växer och att fler människor bor allt tätare ökar användningen och betydelsen av stadens offentliga rum. Södermalms parker är viktiga vardagsmiljöer för Södermalmsborna men också självklara mötesplatser för hela Stockholm.

Södermalms stadsdelsområde innehåller lite yta park per invånare, men samtidigt stora parker med höga upplevelsevärden och med en utformning som berättar om Stockholms historia.

För att bevara parkernas alla kvaliteter krävs intensiv skötsel och varsam upprustning och förnyelse. Södermalms Parkplan ska fungera som ett instrument för att skapa och bevara attraktiva och välskötta parker för Södermalms boende och besökare.

De offentliga rummen består av torg, gaturum, parker, naturområden och skogar av olika karaktär och storlek. Parkerna och naturen innehåller höga sociala och rekreativa värden eftersom de är invånarnas gröna vardagsrum där invånarna tillbringar en stor del av sin fritid. För att Södermalms offentliga rum ska kunna användas av alla är det viktigt att det finns en mångfald av funktioner, upplevelser och sociala värden. Att skapa platser för möten mellan människor i staden är viktigt för en sammanhållen stad.

Stadens parker, natur och vatten bildar tillsammans värdefulla ekologiska samband som bidrar med livsviktiga ekosystemtjänster (se sidan 94) och ger oss rent vatten, bullerdämpning och en reglerad temperatur. De ekologiska sambanden ska värnas, kopplas ihop och utvecklas för att kunna leverera ekosystemtjänster och bidra till en hållbar stadsutveckling. Parkerna och naturen är även viktiga för att mildra klimatförändringar som ökad nederbörd och högre temperatur samt för människors hälsa och välbefinnande.

Den ökade användningen av park- och naturmarken ställer även högre krav på drift och skötsel. När staden förtätas blir parkerna allt viktigare. Parkplanen syftar till att Södermalms framtida invånare och besökare upplevs av en varierad och sammanhängande stadsdel med stora urbana och gröna kvaliteter som är jämlika, inbjudande och attraktiva för alla att ta del av och vistas i.

Strategiska dokument

Flera av stadens styrdokument och planeringsunderlag utgör viktiga underlag till parkplanen. Detta gäller Vision Stockholm 2040, Stockholms Översiktsplan och andra strategiska dokument som Grönare Stockholm, Park Stockholm och Stockholms miljöprogram. Andra viktiga underlag är tidigare utförda parkplaner, sociotopkartan och biotopkartan. Den gemensamma målbilden i stadens olika styrdokument är att Stockholm ska bli både en tätare och grönare stad.

Globala målen (United Nations Development Programme), är en agenda för hållbar utveckling som världens länder antagit och finns till för att uppnå fyra saker till år 2030: Att avskaffa extrem fattigdom. Att minska ojämlikheter och orättvisor i världen. Att främja fred och rättvisa. Att lösa klimatkrisen.

Vision 2040- ett Stockholm för alla (Stadsledningskontoret u.å), är en övergripande vision som är uppdelad i fyra delar utifrån de kvaliteter som ska utmärka Stockholm år 2040. Visionen beskriver en stad som håller ihop där det finns en balans mellan sociala, ekonomiska, ekologiska och demokratiska värden.

Program för Jämställdhet (Stadsledningskontoret 2017), ska fungera som vägledning när nämnder och bolagsstyrelser planerar sitt arbete för att bättre nå visionen om Ett Stockholm för alla med fokus på jämställdhet mellan kvinnor och män, flickor och pojkar. Där beskrivs utmaningar, prioriterade fokusområden samt ansvarsfördelning och arbetssätt.

Stockholms Översiktsplan (Stadsbyggnadskontoret 2018), utgör ett viktigt strategiskt dokument för hela staden. I planen redovisas fyra stadsbyggnadsmål som samtliga behandlar bland annat grönstrukturen. Dessutom finns planeringsinriktningar inom avsnittet ”Grön och vattennära stad”. Stadsbyggnadsmålen handlar om att utveckla de gröna miljöerna för att möta nya behov i takt med att staden växer och klimatet förändras. Planen syftar till att förbättra parker och natur med mer kvaliteter och bättre tillgänglighet samt att skapa stärkta gröna samband och nya parker i rätt lägen i enlighet med riktlinjerna i Grönare Stockholm.

I översiktsplanen står följande:

”Den centrala staden växer utåt och ny bebyggelse kopplar samman Södermalm med Hammarby sjöstad och Gullmarsplan, Hammarbyhöjden, Årsta och vidare mot Östberga. Det är brist på parker på Södermalm. Därför är det viktigt att bevara och ta till vara möjligheter till mer grönska på fastigheter, torg och gator. Årsta holmar är tillsammans med Årstaskogen naturreservat.

För en levande och trygg stadsmiljö behöver skolor, idrott, kultur och föreningsliv få tillräckligt utrymme. Till 2040 finns ett behov motsvarande två nya skolor. För idrott är behovet tre nya konstgräsplaner och två nya idrottshallar.

En utbyggd tunnelbana från Kungsträdgården till Nacka och söderort ger nya stationslägen vid Sofia och Norra Hammarbyhamnen. Detta ger möjligheter till ökad stadsutveckling.”

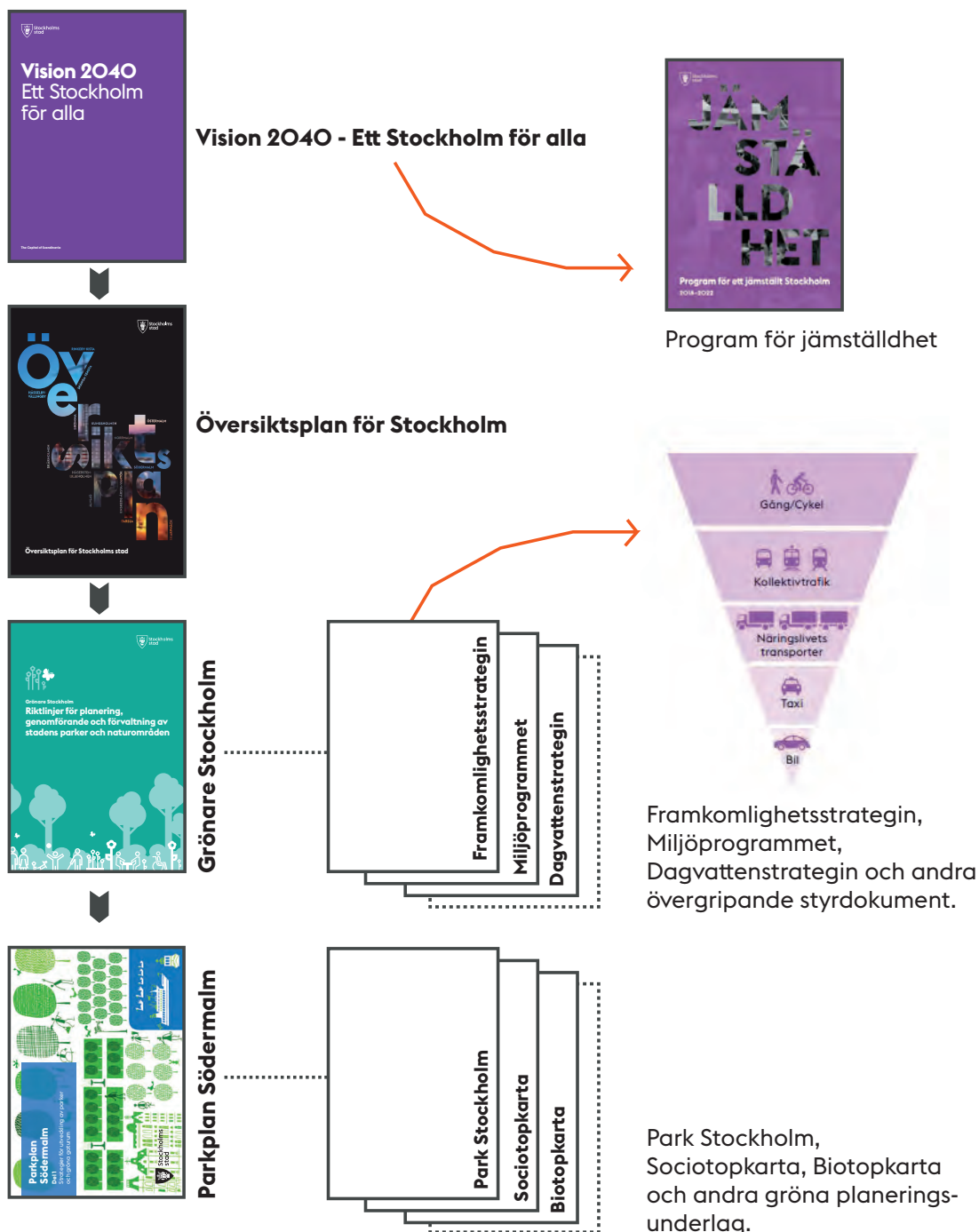
De globala målen.

Grönare Stockholm (Stadsledningskontoret 2017), beskriver riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden. Dokumentet tydliggör hur stadens nämnder, bolagsstyrelser och tjänstemän ska arbeta långsiktigt med parker och naturområden.

Park Stockholm, som är under bearbetning, blir ett praktiskt verktyg i arbetet med parker och natur i stadens olika processer. Dokumentet innehåller generella mål, program, råd och riktlinjer för stadens park- och naturmark.

Miljöprogram (Stadsledningskontoret 2016), visar stadens ambitioner inom miljöområdet. I programmet finns sju delmål för hållbar mark- och vattenanvändning.

Stadens styrdokument och planeringsunderlag

Sammanfattning av strategier

Södermalms parkplan, del 1 är uppdelad i fyra delar. För varje del är strategier framtagna. Nedan redovisas en sammanfattning av dessa.

1

Södermalms gröna karaktär

Stadsdelsområdet ska ha en livskraftig grönstruktur

Stadsdelsområdets karaktärsdrag och gröna kulturvärden ska förvaltas. Åtgärder som vidtas ska syfta till att värna och utveckla områdets kvaliteter och värdefulla kulturmiljöer.

Södermalms unika gröna karaktärsdrag ska värnas

Gröna kopplingar, grönstruktur och mötesplatser ska utvecklas och stärkas

Mötet med vatten ska värnas och utvecklas

2

Södermalms gröna vardagsrum

Stadsdelområdet ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden

Södermalms parker ska bidra till ett rikt och hälsosamt stadsliv och möta den växande befolkningens behov. Tillgången till gröna mötesplatser och samband samt ytor för lugn och ro ska vara god. Parkerna ska också locka till möten mellan människor. Medborgarna ska kunna vara delaktiga kring utvecklingen av sina gröna miljöer.

Parkernas upplevelsevärden ska stärkas och breddas

Allmänhetens tillgång till parkerna ska säkras

Parker ska utvecklas för fler grupper av människor

Allmänhetens engagemang ska tas tillvara och metoder för brukarmedverkan fortsatt stärkas och utvecklas

3

Södermalms ekologiska infrastruktur

Stadsdelsområdet ska ha en livskraftig grönstruktur och en rik biologisk mångfald

Södermalms parker ska ett rikt växt- och djurliv och en livskraftig grönstruktur ska vidareutvecklas för att bidra till stadens klimatanpassning och en mångfald av urbana ekosystemtjänster.

Utveckla parkskötseln för en ökad biologisk mångfald

Gröna samband ska stärkas

Grönstrukturen ska nyttjas för stadsdelens klimatanpassning

Vårda och bevara stadsdelens befintliga grönska

4

Förvaltning

Ett effektivt resursutnyttjande och samspel mellan förvaltning och utveckling

Parker och naturområden representerar stora värden som har byggts upp under lång tid. Målbilden i kommunfullmäktiges budget och vision är att stadens resurser alltid ska utnyttjas effektivt. Stockholm ska därmed ha en långsiktigt hållbar och ansvarstagande förvaltning av parker och naturområden för att behålla och vidareutveckla stadens attraktionskraft.

Utveckla smarta lösningar för hållbara och tåliga parker

Anpassa skötseln för ökad biologisk mångfald

Utveckla nya metoder och processer för skötsel

Bättre erfarenhetsåterföring och lärande mellan olika roller

Södermalms gröna karaktär

Södermalms parker och grönområden är viktiga karaktärsskapande element som binder samman stadsbilden och berättar om stockholmarnas historia och landskapets naturliga landformer. På Södermalm är rutnätsstaden dominerande med breda trädplanterade gator och sparade bergskullar. Andra karaktärsskapande förutsättningar är strandlinjen med dess promenader och hamnverksamheter samt de utsiktspunkter och slussar som karaktäriserar Södermalm.

Variationen i topografi och berggrund tillsammans med växlingar i temperatur, nederbörd och vind, är och har varit viktiga förutsättningar för hur naturen har bildats och utvecklats. Vår kulturhistoria har också format landskapet. Södermalm fungerade länge som stadens skafferier med odlingar, sommarnöjen och betesmarker. När staden breddade ut sig och industrin tog fart försvann dessa inslag och ersattes av andra spår i landskapet. Det finns idag flera element som bidrar till att göra det ursprungliga naturlandskapet i Stockholm tydligt. Dessa element har en stor betydelse för stadens karaktär och betraktas som regionalt värdefulla.

Stadsbild och identitet

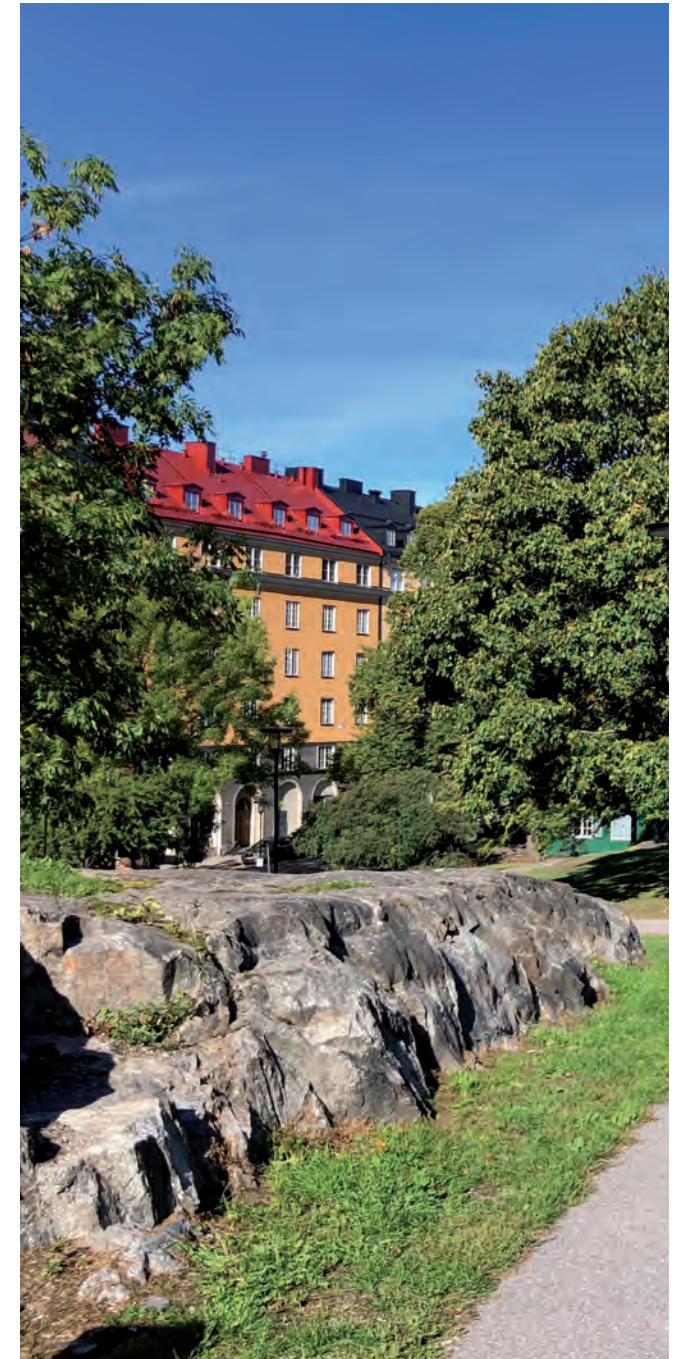
Stockholmslandskapet är tydligt präglad av sitt geografiska läge i skärningspunkten mellan Mälaren och Östersjön. Vattenytor, förkastningsbranter, åsar, strandpartier och dalstråk är starka landskapselement som utgör grunden för stadens landskapsbild och skönhet.

De öst-västliga förkastningsbranterna är ett av stadens viktigaste landskapsdrag. Branterna utgörs av norrvända och vegetationsklädda bergssluttningar som beva-

rats eftersom de varit svåra att bebygga. Idag går en del av dessa under benämningen bergsparker och utgör starka landskapselement med stor betydelse för stadens landskapsrum och horisontlinjer.

Topografin och landskapets karakteristiska landformer berättar om stadens och olika platserns historia vilket gör dem viktiga att bevara och synliggöra. Även i mindre parker och grönområden kan små landformer urskiljas som bland annat klipphällar, flyttblock, bäckar, vikar och strandlinjer.

Under de senaste tvåhundra åren har staden förändrats genom att vissa partier av höjderna sprängts bort, sänkor och sjöar har fyllt igen och många delar av strandlinjen har hårdgjorts i form av byggda kajer.

Berg i dagen i Högalidsparken.

Landformer

Stockholmstraktens berggrund bildades för ungefär 2000 miljoner år sedan och rörelser i berggrunden har sedan skapat de förkastningsbranter, åsar, dalar och vattenstråk som är en väsentlig del av Stockholms landskapsbild och skönhet. Förkastningsbranten längs med Södermalms norra strand är den tydligaste och mest karaktäristiska i Stockholm. Dessa landskapselement har också varit styrande då staden byggts ut. Det har både handlat om att bemästra terrängen och att nyttja dess kvaliteter. På Södermalm finns en mångfald av synliga bergsformationer i olika skalor bevarade. Den väldiga norrvända förkastningsbranten vid Stadsgården och Södermälärstrand är en viktig del av Stockholms siluett. Topografin och bergsformationerna på Södermalm bidrar starkt till Stockholms särprägel och identitet. Bebyggelsen på Vita bergen, Skinnarviksberget och Mariaberget är synliga exempel på hur Stockholms kulturmiljö formats utifrån geologiska och topografiska förutsättningar.

Södermalm har också unika kvaliteter i sin parkstruktur genom de mäktiga bergsformationerna Katarinaberget, Mariaberget, Skinnarviksberget och Fåfängan. Här finns några av innerstadens bästa utsiktsplatser. Stränderna och deras utformning är viktiga för stadsbilden, både inifrån stadsdelsområdet och sett från sjösidan. Bergsformationer, naturstränder och annan naturlig topografi i stadsdelens parker är viktiga och bevarandevärda element.

Skinnarviksberget är en del av förkastningsbranten längs Stadsgården och Södermälärstrand.

Park ovanför Nytorget längs bergsskärning på Renstiernas gata.

Karta landformer

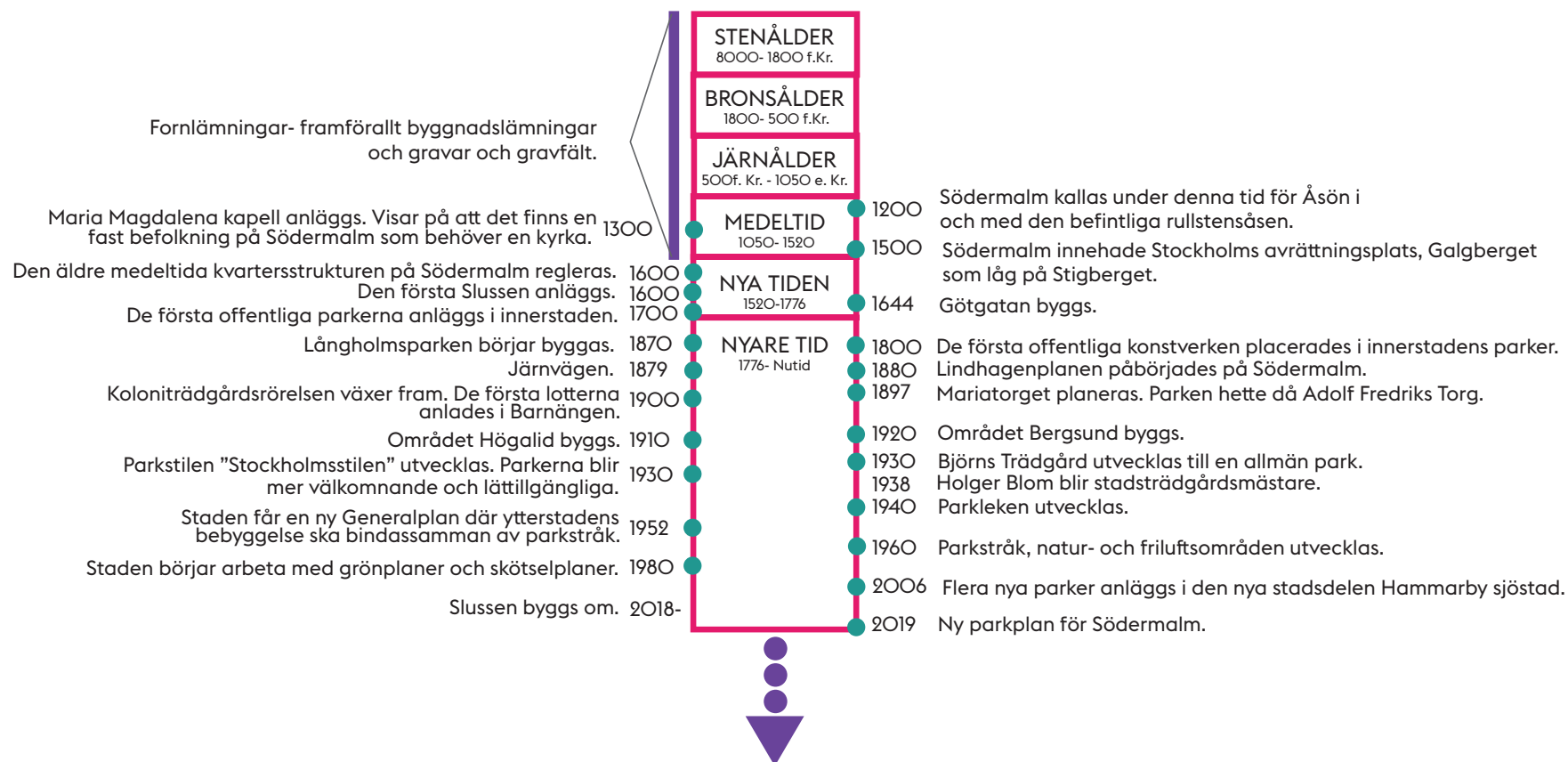

Landformer av betydelse för stadens karaktär. Skala 1: 25 000.

Teckenförklaring

■■■■■ Bergsbranter	— Naturstrand
— Berg som mur	● Utsiktsplats
— Kaj	■ Berg som del av parkmark

Första spåren av mänsklig verksamhet

Landskapsformerna har under historien gett förutsättningar för hur människor har kunnat leva och bo på Södermalm. Flera av stadsdelsområdets karaktärsdrag och gröna kulturvärden som vi ser idag formades redan för flera hundra år sedan. Följande sidor beskriver hur Södermalm har vuxit fram, från de första spåren av mänsklig verksamhet och fram till idag. Tidslinjen innefattar några av de viktiga historiska händelserna som påverkat Södermalms gröna karaktär. Specifika händelser förklaras närmare på följande sidor.

Sammanfattning

De första spåren av mänsklig verksamhet är fornlämningar från stenålder till medeltiden. Under medeltiden fanns bebyggelse på Södermalm i området närmast Gamla stan, men i övrigt använde stadens borgare marken till bete för sina djur. Rika stadsbor kunde här ha malmgårdar och sommarnöjen. De medeltida slingrande gatorna som fanns på Södermalm ersattes under 1640-talet med ett mer rätvinkligt rutnät. När staden så småningom breddade sig försvann de stora trädgårdarna men mindre odlingslotter blev kvar och nyttjades flitigt av stadsdelens befolkning. Med den

täta rutnätstaden anlades också bergsparkerna på de berg som var svåra att bebygga. Andra betydelsefulla historiska strömningar och ideal som satt sin prägel är kolonilottsrörelsen, Stockholmsstilen/Stockholmskolan och strandpromenaderna, som är unika för Stockholm. Idag är den stora variationen av miljöer och bebyggelse från olika epoker ett av stadsdelens främsta karaktärsdrag. På Södermalm bildar de olika historiska lagren en brokighet och en uppskattad karaktär som bäst kan beskrivas som inte så tillrättalagd.

Fornlämningar

Människor har bott i Stockholmstrakten sedan omkring 10 000 år tillbaka då inlandsisen började dra sig tillbaka. Idag kan man hitta spår efter dessa människor som visar hur de bodde och levde. En fornlämning är en lämning efter människors verksamheter under forna tider, som tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Lämningen ska ha tillkommit före 1850, men om särskilda skäl finns kan Länsstyrelsen även förklara senare lämningar för fornlämning.

Fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. Alla åtgärder som kan påverka en fornlämning kräver tillstånd av Länsstyrelsen. Kontakta Stadsmuseet för rådgivning. För att bevara och värna om lämningarna bedrivs fornvård, bl.a. i form av skyltning, vård och underhåll. Varje stadsdelsförvaltning har ansvar för fornvården inom sitt stadsdelsområde.

Spåren i Södermalms stadsdelsområde

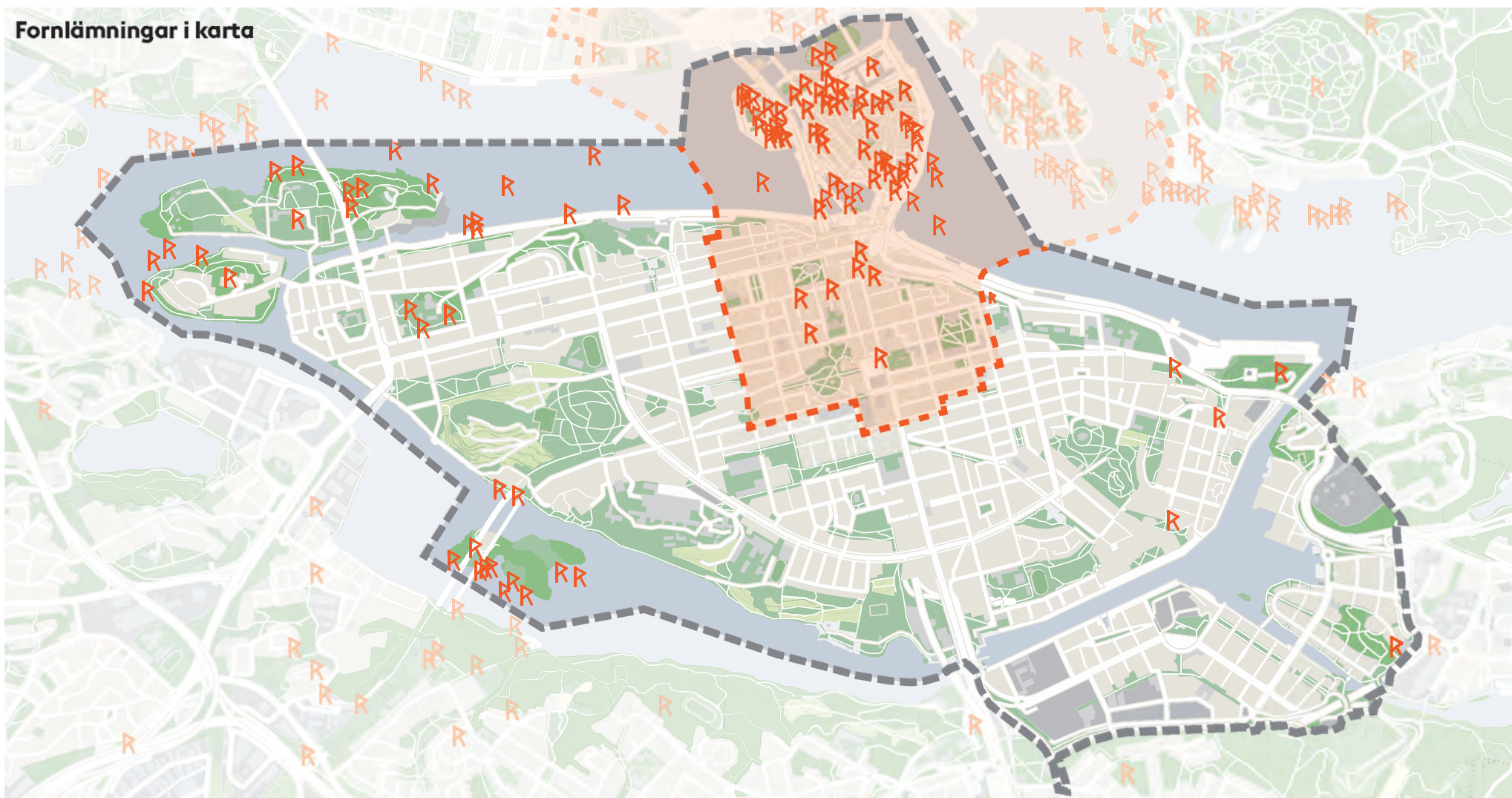
De centrala delarna av Stockholms innerstad ligger inom fornlämning 103. Utbredningen av fornlämningsområdet motsvarar stadens storlek på 1600-talet. På Södermalm finns också äldre lämningar exempelvis hållristningar i form av ett par skålgropar i Högalidsparken. Fakta om respektive fornlämning går att hitta på Riksantikvarieämbetets hemsida, Fornsök.

Fornlämning 103, innehåller kulturlager från medeltiden och senare. Inom fornlämningsområdet krävs särskilt schakttillstånd enligt kulturmiljölagen. De parker som ligger inom fornlämning 103 är:

Karta över Stockholm från 1642. Fornlämning 103 motsvarar stadens utbredning på 1600-talet. På kartan syns också hur Göta landsväg slingrar sig från Skanstull fram emot dagens Södermalmstorg.

- Björns Trädgård
- Bollhustäppan
- Ekehjelmstorget
- Fatbursparken
- Höga Stigen
- Ivar Los Park
- Johan Helmich Romans Park
- Junotäppan
- Mariagårdstäppan
- Mariatorget
- Mosebacke Torg
- Park, Baggensgatan
- Repslagarparken
- Rosendal mindre
- Sandbacksparken
- Sjöbergsplan
- Storkyrkans Gård
- Strömparterren
- Tunnelbacken

Karta som visar utbredningen av fornlämningsområdet 103 på Södermalm och i Gamla stan (orange med streckad kant) samt övriga registrerade fornlämningar och kulturhistoriska lämningar. Skala: 1:25000.

Andra parker där Stockholms stadsmuseum vill ha möjlighet till dokumentation vid schaktning:

- Fåfängan
- Lilla Blecktornsparcken
- Cornelisparken
- Högalidsparken
- Pålsundsparken
- Reimersholme
- Skinnarviksparken
- Stora Blecktornsparcken
- Tantolunden
- Tullgårdsparken
- Vitabergsparken (Groens malmgård)

Stadens utbyggnad

Samtidigt som många slott och herrgårdar uppfördes under 1700- och 1800-talet tillgängliggjordes de första offentliga parkerna i innerstaden. Genom åren har stadens byggnader, parker och naturområden influerats av alltifrån europeiska stadsbyggnadsstilar till lokala trender men även av faktorer som samhällsekonomi och medborgarnas vardagsliv.

De offentliga parkerna 1700-1800

De första offentliga parkerna hade tidigare varit kungliga trädgårdar som användes till jakt och odling. I samband med att flera av trädgårdarna gjordes mer tillgängliga trycktes förordningar som klargjorde vilka som fick vistas där och hur man skulle uppföra sig. På detta sätt öppnades flera parker i innerstaden, bland annat Djurgården, Kungsträdgården och Humlegården. Vid 1800- talets början växte sig borgerskapet allt starkare. Gruppen efterfrågade umgängesplatser och mötesplatser där det fanns plats för hela familjen. Strömparterren blev år 1832 stadens första park som anlades med statliga medel. På liknande sätt uppfördes Berzelii park. Utmärkande för de första offentliga parkerna var exotiskt växtmaterial och praktfulla blomsterplanteringar.

Lindhagenplanen 1800-1900

Från och med 1800- talets mitt expanderade staden kraftigt. Samtidigt hade invånarna ohygieniska levnadsvillkor och spädbarnsdödligheten var hög. År 1866 presenterade en kommitté under ledning av stadsplaneraren Albert Lindhagen den så kallade Lindhagenplanen. I planen ingick förslag på omfattande gaturegleringar som skulle föra in mer ljus och luft i bostadskvarteren. Parker skulle anläggas i närheten av bostäderna. De kuperade områdena var svåra att bebygga och kunde omvandlas till parker, dagens så kallade bergsparker. I de höglänta områdena ansågs

dessutom luften vara bättre samtidigt som de erbjöd vidsträckta utsikter över staden. Bergsparkerna anlades enligt Lindhagenplanen och utformades i den stil som vid denna tid var förhärskande i norra Europa med slingrande gångar, mjukt formade gräsytor och många olika sorters träd. Rabatter och gräsytor var inhägnade. Parkerna var på den här tiden vackra anläggningar som skulle nyttjas främst för promenader. Man promenerade snällt på grusgångarna och vilade sig emellanåt på de utplacerade sofforna. Det var inte tillåtet att beträda gräsmattorna. Gräsytorna kunde därför hållas i ett mycket vårdat skick. De klipptes flera gånger i månaden och även blomsterrabatterna sköttes med omsorg. Ett viktigt inslag i stadsplanen var även de breda och trädplanterade gatorna som Narvavägen och Karlavägen på Östermalm samt Ringvägen på Södermalm.

Vid slutet av 1800- talet skulle parkerna vara så naturlika som möjligt. Trenden att anlägga praktfulla blomsterplanteringar avtog och istället planterades blommande buskage och inhemska löv- och barrträd. Andra stora skillnader var att alla ytor nu fick beträdas, någonting som möjliggjorde picknick och lek i större skala. I parkerna planerades även för vinteraktiviteter. Dessutom blev lek- och idrottsplatser allt viktigare element som anlades i anslutning till parkerna.

Nya stadsplaneideal 1900-1930

Under 1900- talets början rådde bostadsbrist och visionen var att bygga staden så att alla skulle ha råd med en bostad. Samtidigt började en koloniträdgårdsrörelse att växa fram. Tanken var att den ekonomiskt svaga befolkningen skulle få en hälsosam tillflyktsort med

lek, rekreation och odling av nyttoväxter. Med influenser från kontinenten började stadsplanen för villastaden att upprättas av bland annat arkitekten och stadsplaneraren Per Olof Hallman. Inspirationen var bland annat hämtad från de engelska trädgårdsstäderna och österrikaren Camillo Sitte. Han arbetade med upplevelsen av stadsrummet och betonade sammanhangen mellan husen. Istället för att skapa monotona hus längs raka gator ville Sitte skapa omväxlande gaturum. Områden som växte fram under denna tid var Helgalunden, med parker som Tjurbergsparken, och Blecktornet med parkerna Lilla Blecktornsparken, Stora Blecktornsparken samt Blecktornsplan. Också Lumafabriken med sin naturlika park kom till under denna period.

Funktionalismen 1930-1950

Under 1930- talet rådde trångboddhet och sanitära problem i innerstaden vilket var en av landets stora politiska frågor. Samtidigt insåg man att bostadsbehovet inte kunde tillgodoses med enbart hyreshusbebyggelse i innerstaden och egnahem i ytterstaden. Med Stockholmsutställningen år 1930 och influenser från Tyskland förändrades stadsbyggnadsidealerna.

För att kunna svara mot efterfrågan på bostäder och som en reaktion mot stenstadens rätvinklighet, mörka gårdsmiljöer och brist på grönska började flerfamiljs-hus att uppföras i ytterstaden enligt funktionalistiska principer. Husen byggdes som fristående och smala lamell- och punkthus som placerades så att alla lägenheter hade ett gott ljusinsläpp och utsikt mot grönska.

Husen placerades med hänsyn till den ursprungliga naturen med punkthus på höjderna och lägre lamellhus intill naturmark och grönskande parkstråk. Gränsen mellan det privata och offentliga rummet luckrades upp och den nya byggnadsstilen kallades ”hus i park”. Parkstråk skulle göra det möjligt att nå centrum utan att komma i kontakt med biltrafik.

Funktionalistiska exempel från den här tiden på Södermalm är lamellhusbebyggelsen i Eriksdalsområdet som planerades i nordsydlig riktning för bästa möjliga solförhållanden. Under denna tidsepok byggdes också Reimersholme och Danviksklippan med sina tidstypiska hus i park med trafikseparerade gångstråk.

Vitabergsparken, bergspark enligt Lindhagenplanen.

Tengdahlsparken av Holger Blom från 1938 enligt Stockholmsstilen.

År 1952 fastställdes en generalplan som byggde på principer från dåvarande stadsträdgårdsmästaren Holger Blom. Blom hade i sin tur inspirerats av den tidigare stadsträdgårdsmästaren Osvald Almquist.

Planen betonade parkerna och grönområdenas sociala betydelse för den växande befolkningen och under Bloms tid utvecklades en ny parkstil med målarlandskapet som inspirationskälla. Parkmarken utformades efter principen att den befintliga naturen i största möjliga mån skulle bevaras. Den tillgängliggjordes med gångvägar och platser för rekreation och förädlades genom plantering av passande vegetation. Höjdskillnader löstes ofta med granittrappor. Dessa parkprinciper kom att kallas för Stockholmsstilen eller Stockholmsskolan och sammanfattades i ett parkprogram 1946. Parkerna skulle nu också vara en social rättighet för stadens invånare.

Den första parkleken, den bemannade lekplatsen, uppkom år 1938 i Vasaparken. Försöksverksamhet hade några år innan upprättats i bland annat Björns trädgård. Den första helårsöppna parkleken startades i Lilla Blecktornsparken. Ett antal parklekar växte fram till mitten av 1980- talet då det fanns cirka 150 stycken. Senare trappades antalet ned, flera parklekar stängdes och vissa övertogs av föreningar. Parkteatern, den offentliga uteteatern uppkom år 1942 och blev ett mycket populärt inslag i parkerna. Under Holger Bloms ledning byggdes flertalet amfiteatrar, till exempel amfiteatern i Vitabergsparken.

Miljonprogrammen 1950-1990

Bilen hade sitt genombrott under den här tiden och satte allt större präge på stadsplaneringen. Kring år 1950 bestämde staden att bygga en tunnelbana för att knyta samman innerstaden med ytterstaden. Med en ny generalplan för hur ytterstaden skulle utvecklas, tunnelbanan och nya förvärvade marker lades grunden för ytterstadens framväxt. Tunnelbanan gjorde det möjligt att bygga nya bostadsområden med flerfamiljs-hus längre ut från innerstaden. Visionen var att de nya områdena skulle erbjuda arbete, bostad och centrum, så kallade abc-städer. I de nya områdena utvecklades bostäder med en god tillgång till service, skolor, lekplatser, idrottsplatser och grönska. I söderort är Farsta centrum ett exempel på en abc- stad.

Under 1960- talet ökade kraven på att bygga effektiva och tätare. Fokus som tidigare legat på att anpassa bebyggelsen till terrängen flyttades till att anpassa terrängen till byggplatsen. På Södermalm utvecklades till exempel båghusen intill Årstaviken vid Tanto. Också kvarteren Plankan mellan Hornsgatan och Högalidsparken och kvarteret Linjalen vid Rosenlundsparken byggdes under denna tid.

I den senare delen av epoken växade formspråket från modernism till en mer traditionell byggnadsstil. Ett av utvecklingens nya ledord blev att återanvända redan exploaterad mark. Som exempel på postmodernistiskt byggande kan Södra stationsområdet räknas som byggdes i slutet av 1980-talet.

Den växande biltrafiken innebar problem och gaturummen fick därmed en tydligare trafikseparering mellan bilister, cyklister och fotgängare. Sedan 1980- talet har staden främst vuxit på två olika sätt. Dels i samband med att mark frigjorts när verksamheter lagts ner eller vägar och kraftledningar lagts i tunnel och dels via förtätningar inom redan utbyggda områden. Grönplaner utvecklades för att säkerställa att de viktigaste parkerna och naturområdena bevarades och hur grönstrukturen kunde upprätthållas vid exploatering. Parkverksamheten inriktades på underhåll, upprustning och mindre nyanläggningar. För att skydda stora viktiga naturområden utformades skötselplaner och naturreservat bildades.

Stadsutveckling på kaj 1990- Idag

Hammarby Sjöstad byggdes med visionen att bli en spjutspets för ekologiskt byggande i stor skala. Med början i Norra Hammarbyhamnen byggdes en tät kvarterstad. På den före detta industrimarken byggdes tät kvarterstad med få friytor men med höga ambitioner vad gällde parker och gaturum.

Stadens befolkning fortsätter att växa och det finns ett stort behov av att bygga nya bostäder. På Södermalm handlar detta framför allt om förtätningsprojekt, men i Masthamnen och södra Skanstullsområdet finns planer på större exploateringar.

Utbyggnaden av Södermalm

Staden har vuxit fram med tydliga årsringar där stadsbyggandet har präglats av olika tiders idéer och förhållningssätt. I innerstaden som tidigt bebyggdes är dessa årsringar inte lika tydligt geografiskt avgränsade. Södermalm består framförallt av tät kvartersstadsbebyggelse med inslag av parker och natur. Tidernas olika idéer kan avläsas mer som en mosaik än som tydliga årsringar. På vissa ställen kan dock årsringarna avläsas, till exempel i området kring Helgalunden, där 1800-talets stenstad övergår till 1920-talets storgårdskvarter, som sedan luckras upp till 1930-talets hus-i-park-principer.

Gamla stans stadsstruktur från medeltiden och Hammarby Sjöstads vattennära bebyggelse på gammal industrimark är andra stadsbyggnadskaraktärer i stadsdelen.

Sällsynt grönska i Gamla stan. Baggensgatan.

Gamla stan

Terräng: Holme i Mälaren, backe upp mot Storkyrkan och Slottet. Ungefär hälften av Gamla stans yta består av utfyllnad som kom till under medeltiden.

Bebyggelse: Medeltida stenbebyggelse, smala gränder och hårdgjord kaj ut mot vattnet. Bostadshus och verksamheter.

Historik och karaktär

Gamla stan växte fram som en holme i och med landhöjningen efter istiden. Under medeltiden kallades nuvarande Gamla stan för Stadsholmen och var en handelsstad strategiskt belägen mellan norr och söder och mellan Mälaren och Saltsjön. Gamla stan är en oskattbar historisk miljö, både nationellt och internationellt. De 700 år som satt spår i bebyggelsen berättar om Stockholm som bostadsort, handelsstad, administrativt centrum och huvudstad. Gamla stan är unik till sin karaktär med sina trånga gränder och kullerstensbelagda torg, snirkliga gator och husens många byggnadsdetaljer. Den historiska miljön erbjuder fantastiska upplevelsevärden vad gäller kulturmiljö och stadsliv men stadsdelen har få inslag av grönska. De tre parker som beskrivs i parkplanen är väldigt små och utgör den lilla grönska som stadsdelsförvaltningen sköter i Gamla stan.

Västra Södermalm

Terräng: Förkastningsbrant med Skinnarviksberget, och Mariaberget som möter en hårdgjord kaj i norr och sluttar ner mot strandkant i söder. Övriga berg är Påsundsberget, Högalidsberget, Ansgarieberget, Tantolunden, Bergsgruvan, Tjurberget och Eriksdalslunden. Holmarna som omgärdar västra Södermalm är svagt kuperade.

Bebyggelse: På Västra Södermalm finns kvartersstad men också punkthus och lamellhus, brokig bebyggelse på höjderna i norr med småhus och trädgårdar. Södra stationsområdet är ett stort bostadsområde utformat efter postmodernistiska principer. Glesare bebyggelse finns söder om Ringvägen och kring Lundagatan.

Historik och karaktär

Västra Södermalm bebyggdes senare än östra. Västra Södermalm har större friytetillgång per invånare än resten av stadsdelen och här ingår också Reimersholme och Långholmen som är lummiga öar. Långholmen är en naturpark medan Reimersholme är en bebyggd ö. Årstavikens stränder, Tantolunden och Monteliusvägen upp mot Skinnarviksberget erbjuder fantastiska promenadstråk i natur och kulturmiljö med utblickar. I området norr om Ringvägen och kring Södra Station finns trafikseparerade gångstråk som kopplar ihop parkerna.

Östra Södermalm

Terräng: Norrvänd förkastningsbrant där bergen Katarinaberget, Stigberget, Åsöberget och Fåfängan ingår. Andra berg är Erstaklippan, Vita Bergen och Blecktornsparken. Flackare sluttning mot sydost. Hårdgjord kaj runt hela östra strandlinjen.

Bebyggelse: Mestadels tät kvartersstruktur med några få undantag av småhus kring bergsformationerna. Längs Barnängsgatan, Tegelviksgatan och Norra Hammarbyhamnen i sydöst finns mer uppbrutna kvarter med 1990-talskaraktär.

Historik och karaktär

Östra Södermalm bebyggdes med kvartersstad redan på 1600-talet. Östra Södermalm har framförallt kvartersstad som präglas av slutna kvarter, trånga gårdar och ett rätvinkligt gatunät, mönstret bryts ibland av torg och parker och trädplanterade gator. Östra Södermalm har få parker och friytetillgången per invånare är den lägsta i hela Stockholm. Förkastningsbranten längs Stadsgårdskajen med dess tungt trafikerade Stadsgårdsled gör vattnet i norr otillgängligt. De parkkvaliteter som finns utgörs t.ex. av naturmiljön i Vitabergsparken och Stora Blecktornsparken samt den kulturhistoriska miljön vid Åsöberget, Stigberget, Vita Bergen samt Barnängen. En annan viktig kvalitet är den storslagna utsikten i norr ut över Djurgården.

Hammarby Sjöstad och Danviksklippan

Terräng: Hammarby Sjöstad är flackt med i huvudsak stenlagd kajkant. Danviksklippan ligger på en bergsformation.

Bebyggelse: Tät kvartersstruktur organiserad kring Hammarby Allé i Hammarby Sjöstad som är en hårt exploaterad stadsdel med få parker. Danviksklippan utgörs av punkthus omgivna av park- och naturmark.

Historik och karaktär

I början på 1990-talet påbörjades de första planerna till Hammarby Sjöstad. Huvudidén i planarbetet var att vidga den centrala innerstaden med vattnet i fokus, samtidigt som ett gammalt industri- och hamnområde skulle förvandlas till en modern stadsdel. Bebyggelsen på Sickla Udde med Sickla Park påbörjades 1998. År 2008 byggdes Hammarbyterrassen och Lugnetparterren. Anders Franzéns Park, stadsdelens senaste park, invigdes 2014. Hammarby Sjöstads karaktär präglas av den moderna kvartersstaden med verksamheter i bottenvåningar. Området är uppbyggt kring hammarbyalléns stora gaturum längs tvärbanans sträckning. I den tät bebyggda stadsdelen finns många trädplanterade gator och parker som vänder sig mot vattnet.

Park vid Sickla Udde. Stor del av Hammarby Sjöstads parker har kontakt med vattnet.

Pålsundet, mellan Södermalm och Långholmen.

Södermalms pågående och planerade projekt

Södermalm är en attraktiv del av Stockholms innerstad och ständigt efterfrågad för exploatering. Här listas de projekt som pågår samtidigt som framtagandet av denna parkplan. Ett urval har skett utifrån påverkan på stadsdelens parker. Mer information om de olika projekten finns att läsa på stadens hemsida, Stockholm växer.

Pågående planprojekt

1. Bergsgruvan, nya bostäder

Vid Södra Stations entré i hörnet Rosenlundsgatan/Bergsgruvans park planeras 57 nya hyresrätter, 300 kvadratmeter butiksyta och ett stort cykelgarage. Under arbetet med detaljplanen kommer staden också att utreda eventuell grönkompensation, det vill säga kompensation för att grönytor tas i anspråk för att bygga cykelgaraget.

2. Hornsbruksgatan

Bostäder och en nybyggd tunnelbanebyggnad planeras utmed Hornsbruksgatans norra sida. Ovanpå hustaken planeras en förlängning av Högalidsparken vilket skapar en större andel allmän parkyta än idag.

3. Lundagatan, nya stadsradhus

Staden planerar 13 nya stadsradhus i sluttningen mellan övre och nedre Lundagatan. De nya radhusen byggs i tre våningar mot nedre Lundagatan och i en våning mot övre. Husen får entréer och små gröna gårdar åt båda hållen.

4. Malongenparken

I Malongenparken planeras ca 20 nya hyresrätter och ett nytt torg med park. Den del som inte bebyggs är tänkt att rustas och bli ett nytt torg med sittmöbler, nya aktiviteter och plats för uteservering. Parkens hundrastgård flyttas till en ny plats i närheten.

5. Park Nytorget

I kvarteret Bondeson, i hörnet Renstiernas gata/Skånegatan där nya bostäder planeras finns idag en park/bergsparti som delvis upplåts till en förskola. Kvarteret är kulturhistoriskt värdefullt och flera av de befintliga byggnaderna är högt klassade enligt Stads-museet.

6. Södra Skanstull, ny stadsdel

Program finns om att däck över järnvägsspåren vilket gör det lättare att ta sig fram i Eriksdalslunden. Kopp-lingarna mellan Södermalm och närförort stärks genom ny bebyggelse kring broarna. Strandpromenaden får nya aktiviteter som utegym, lekredskap och bryggor. I stadsdelen under broarna anläggs flera torg och parker.

7. Tjurbergsparken

Stockholms stad planerar ca 80 nya hyresrätter vid Tjurbergsparken. I projektet planeras även ett nytt underjordiskt garage. Garaget skulle bidra till att skolgården, som idag främst används som parkering, istället kan utvecklas till en grön yta. Marken som de nya bostäderna planeras på är idag parkmark och ligger inom ett område med höga kulturhistoriska värden.

Beslutade planprojekt

8. Persikan, sju nya bostadskvarter

I det gamla industrikvarteret Persikan på östra Södermalm, där SL:s bussdepå har legat, ska Stockholms stad tillsammans med byggaktörerna bygga sju nya bostadskvarter med cirka 1 240 lägenheter. För att knyta ihop kvarteren byggs ett gång- och cykelstråk genom området. Det kommer också att byggas en ny kvarterspark i området med namnet Tvätt-Malins Park. Tengdahlsparken kommer analyseras i samband med exploateringen av Persikan.

9. Rosenlundsparken, nytt stadskvarter

Vid Rosenlundsparken byggs ett nytt stadskvarter i

Rosenlundsparken. De nya kvarteren får bostadshus med entréer och lokaler i gatuplan. I samband med att bostadskvarteret byggs ska delar av Rosenlundsparken kompletteras och förnyas. Syftet med upprustningen av parken är att öka möjligheten till lek och vidga de öppna grönytor. Den befintliga lekplatsen ersätts av en ny där den övre delen anpassas för mindre förskolebarn och den nedre delen riktar sig till äldre barn.

10. Utbyggnad av tunnelbanan

Tunnelbanans blå linje byggs ut mot Nacka och får ny sträckning mot Hagsätra. Station Sofia och station Hammarby kanal blir nya stationer i stadsdelområdet med uppgångar som påverkar flera parker med utökade och förändrade gångflöden. Parkerna som påverkas är Lumaparken, Stora Blecktornsplanen och Stigbergsparken. Även Heliosparken och Varvsbranten kan påverkas.

11. Mariagårdstälpan och J H Romans park

Överdäckning av stambanans spårstråk genom Fatbursparken och sammanlänkning av Mariagårdstälpan och Fatbursparken med ny parkmark på överdäckningen. Uppförande av två bostadshus om ca 70 lägenheter längs Höbergsgatan i JH Romans park, med en trappgränd mellan byggnaderna så ett genomgående stråk mellan och Fatbursparken bildas. Garage om ca 45 platser uppförs under bostadshusen.

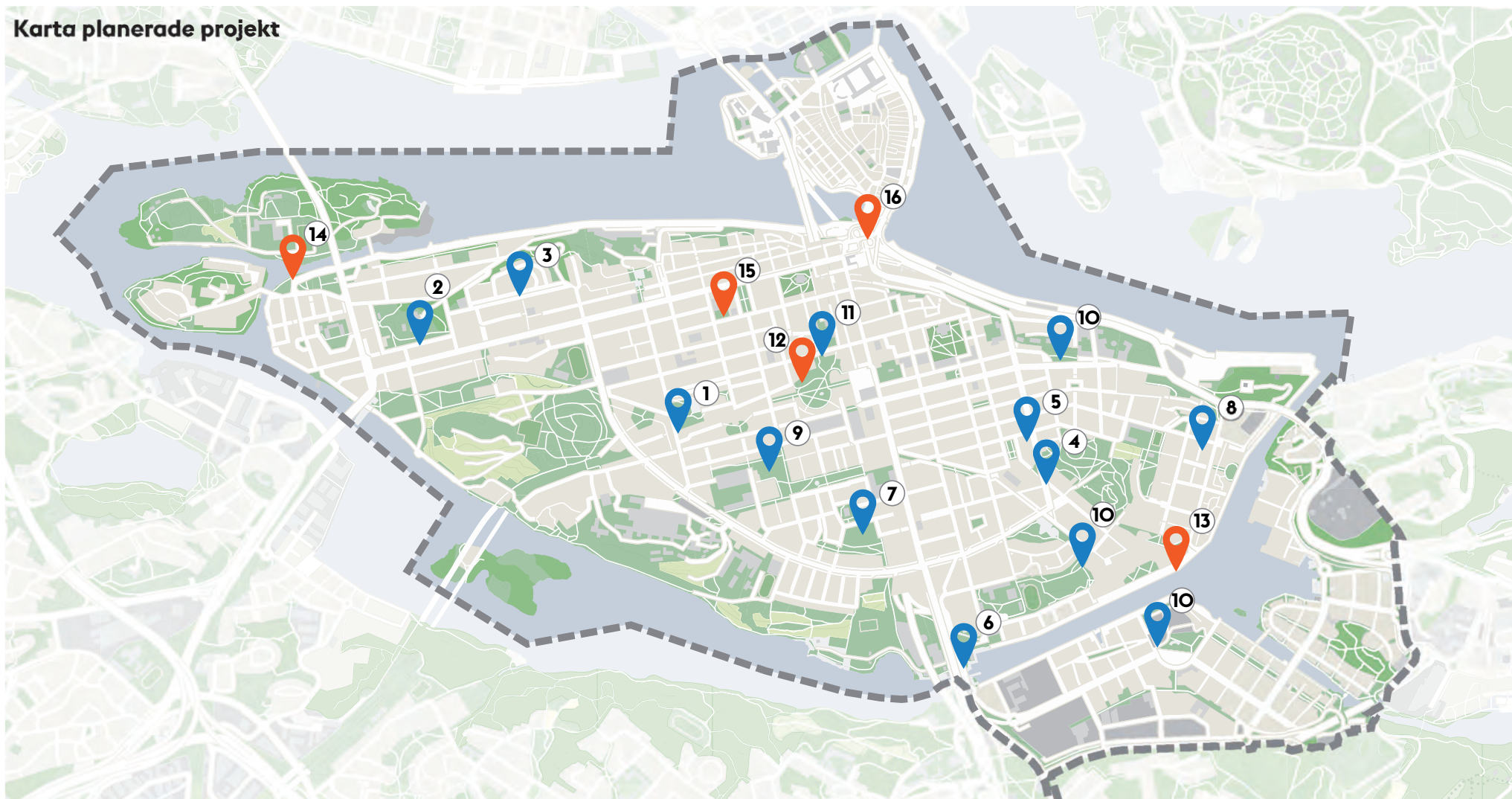
Större park- och gatuupprustningar

12. Fatbursparken norra

I samband med Citybanan överdäckades stambanan vid Mariagårdstälpan. Här skapas nu möjligheter för Stockholms stad att koppla samman Mariagårdstälpan med Fatbursparken. Resultatet blir en större, mer sammanhållen och inbjudande park som blir tryggare att vistas i.

13. Norra Hammarbyhamnen

Karta planerade projekt

0 500 1000 m

Södermalms stadsdelsområdes planerade projekt. Skala 1: 25 000.

14. Pålsundsparken

15. Rosendal Mindre, park

Den nya parken får en stor oprogrammerad flexibel yta där man kan lära sig att cykla, spela basket, leka kull, måla hage eller bara springa av sig. Ytan kan också användas till olika tillfälliga evenemang som dans, loppis eller kanske filmvisning.

16. Slussen

Slussen behöver rustas och kunna öka kapaciteten att släppa ut vatten från Mälaren som är nödvändigt för att säkra mälaren som driksvattentäckt. Framtidens Slussen blir en knutpunkt för gående, cyklister och kollektivtrafik och i samband med ombyggnationerna ska Slussen också bli en mötesplats med parkliv, nöjen och kultur, restauranger och caféer.

Teckenförklaring

 Planprojekt

 Större park- och gatuupprustningar

Regionala och lokala sociala funktioner

Södermalm är en del av Stockholms innerstad och därmed en viktig knutpunkt för hela regionen.

Regionala sociala funktioner

I Södermalms stadsdelsområde finns viktiga regionala funktioner så som sjöfart, spår- och fordonstrafik samt olika vårdinrättningar och sjukhus. Det finns också kulturmiljöer, stadskvalitéer och parker som nyttjas av besökare från hela regionen och turister från hela världen.

Infrastruktur och farleder

Den regionala infrastrukturen på Södermalm består av hamnområdet vid Stadsgårdskajen, järnvägen, kollektivtrafiken och de biler som löper igenom stadsdelen. Sjöfarten medför konsekvenser för Södermalms parkområden genom att kajer hårdgjorts och farleder och utsläpp begränsar badmöjligheterna i Årstaviken och Hammarby Sjö. Motorleder påverkar stadsmiljön med buller och luftpartiklar och begränsar till viss del rörelsefriheten för barn i stadsdelen. Både trafikerade biler och järnvägen innebär också barriärer för rörelsemönstren i stadsdelen.

Cykelpendlingsstråk

Annan regional infrastruktur som påverkar Stockholms parker är cykelpendlingsstråken. Dessa är prioriterade enligt framkomlighetsstrategin och är viktiga för att främja en hållbar arbetspendling i regionen. Samtidigt kommer dess anspråk ibland i konflikt med promenadstråk och rekreation vilket också har betydande värden för regionen. För att freda promenadstråk i parkerna

från cykelpendling och samtidigt erbjuda bra och trivsamma pendlingsstråk för cyklister måste en övergripande samplanering ske så att utrymme ges åt både rekreations- och pendlingsbehov utan att dessa hamnar i konflikt med varandra.

Vårdinrättningar

På Södermalm finns en regional koncentration av vårdinrättningar och beroendeverksamheter som riktar sig mot drogmissbruk. Södermalm är också en av de stadsdelar som i trygghetsmätningar rankas högst när det gäller otrygghet kopplat till missbruk i det offentliga rummet. Detta får konsekvenser för de parker som ligger i närheten av sådana inrättningar, där det kan ske drogförsäljning och missbruk. Stadens parker är till för alla och här behövs en bred samverkan mellan olika aktörer för att öka tryggheten.

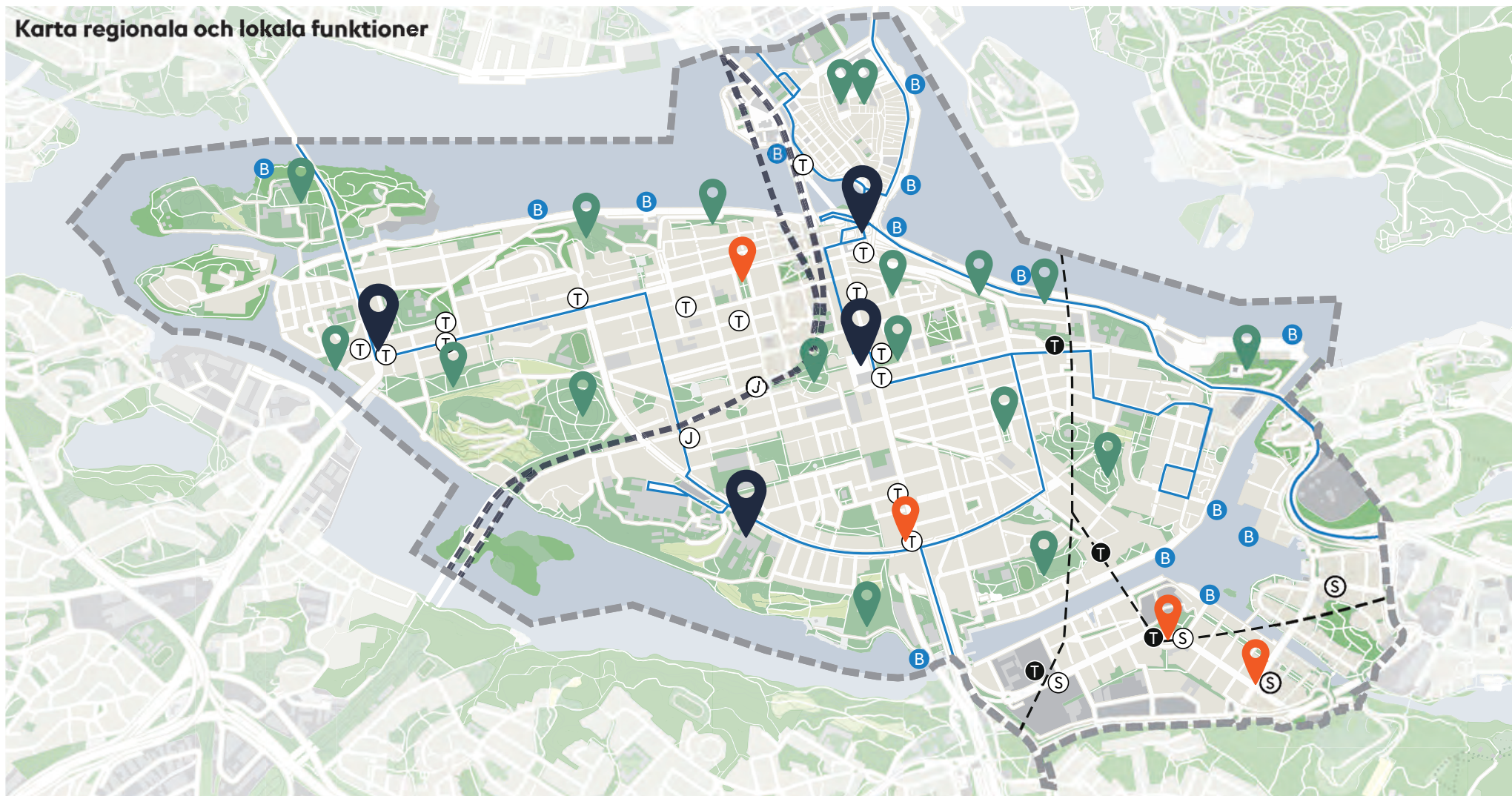
Regionala parker

Stockholm är en vacker stad med sin blandning av bebyggelse, grönska och vatten. Staden har många turister och besökare. Flera av de centrala parkerna är viktiga besöksmål. Utformning av parker och gaturum betyder mycket i detta sammanhang. Det behövs en särskild satsning på de regionala parkerna på Södermalm, där besöksstrycket är störst.

Följande parker, platser och stråk har regionalt värde, dvs besöks av turister och boende från andra stadsdelsområden:

- Björns Trädgård
- Bollhustäppan
- Drakenbergsparken
- Eriksdalslunden
- Fatbursparken
- Per Anders Fogelströms Terrass/Fjällgatan
- Fåfången
- Hornstulls Strand
- Katarinavägen
- Långholmen
- Mariatorget
- Monteliusvägen
- Mosebacke Torg
- Nytorget
- Skinnarviksparken
- Stora Blecktornsparken
- Storkyrkans Gård
- Tantolunden
- Vitabergsparken

Karta regionala och lokala funktioner

0 500 1000 m

Södermalms stadsdelsområdes regionala och lokala sociala funktioner. Skala 1: 25 000.

Teckenförklaring

Tyngdpunkt med regionala funktioner

Park med regionalt värde

Befintlig båthållplats

Torg med lokala funktioner

Befintlig T-baneuppgång

Sträckning för stomlinjebuss

Ny planerad T-baneuppgång

Lokala sociala funktioner

Torgen på Södermalm och i Hammarby sjöstad är viktiga lokala centrum och mötesplatser. De torg eller centrum som idag är lokaliserade kring tunnelbanestationer är de viktigaste lokala knutpunkterna i stadsdelen. I den framtida utbyggnaden av tunnelbanan kommer fler platser av den karaktären utvecklas på östra Södermalm.

Knutpunkter och mötesplatser

- Gamla stans tunnelbanestation, röd och grön tunnelbanelinje.
- Slussen, bussar mot Nacka och Värmdö, Saltsjöbanan samt röd och grön tunnelbanelinje.
- Medborgarplatsen, bibliotek, simhall, saluhall, uteserveringar och torghandel.
- Södra Station, pendeltåg, torghandel
- Skanstull, simhall, köpcentrum.
- Mariatorget, tunnelbana, torghandel.
- Hornstull, bibliotek, galleria samt förbindelse mellan Västerbron och Liljeholmsbron.
- Lumatorget, tvärbana, torghandel.

Nya tunnelbanestationer

Den nya sträckningen för blå linjen mot Nacka påverkar tre parker, Lumaparken, Stora Blecktorns parken och Stigbergsparken då nya tunnelbanestationer byggs i eller i närheten av dessa. Den nya sträckningen förändrar också förutsättningarna för hela östra Södermalm. Fler parker väntas få en ökad regional betydelse och ökat värde som mötesplats genom större flöden av människor.

Rörelsestråk

I gångplanen för Stockholm Stad står att sträckan Hagastaden – Söderstaden förstärker och förlänger en existerande nord-sydlig förbindelse för fotgängare i innerstaden. Stråket går via gågatorna på Drottninggatan, Västerlånggatan och Götgatsbacken, och kopplar

samman de stora stadsutvecklingsområdena Haga-staden och Söderstaden med innerstaden. Stråket ger också bättre gångförbindelser till Odenplans pendeltågsstation.

De viktigaste rekreativstråken på Södermalm är promenadvägarna med utsikt och som är fria från trafik. I stadsdelsområdet finns ca 3,3 km kaj och 4 km park- eller naturstrand. Stränderna har stor betydelse för Södermalms gröna karaktär, för den biologiska mångfalden och för rekreation och friluftsliv. De naturliga stränderna är en ovärderlig tillgång för staden och dess invånare och besökare. På relativt liten yta får man utblickar, vattenkontakt, tystnad och naturkänsla. De uppskattade strandpromenaderna är Eriksdalslunden-Årstaviken, Bergsundsstrand, Reimersholme, Långholmen och runt Hammarby Sjö.

Det finns idag många arrenden och verksamheter som begränsar allmänhetens tillgång till vattnet. Båttuppläggningsplatser och småbåtshamnar är exempel på verksamheter som i vissa fall utgör ett hinder. Samtidigt berikar de också sin närmiljö genom att tillföra liv och aktivitet till promenaden. Det behöver utredas hur tillgången till vattnet kan ökas för allmänheten.

Andra viktiga rekreativstråk går tvärs över Södermalm från Norra Hammarbyhamnen via Katarina Bangata, Rosenlundsparken och fram till stranden vid Tantolunden respektive Rackarbacken.

Längs förkastningsbranten på nordvästra Södermalm finns promenadstråket Monteliusvägen som är ett uppskattat kulturhistoriskt naturstråk med utsikt över Stockholm. Längs förkastningsbranten på norra Södermalm finns även många andra intressanta och kulturhistoriskt värdefulla miljöer som skulle kunna bindas samman och ingå i ett lättgånget promenadstråk.

Stråket skulle kunna gå från Långholmen i väster via Pålsundsparken, Skinnarviksparken, Monteliusvägen, Slussen, Tunnelbacken, Mosebacke, Cornelisparken, Fjällgatan, Åsöberget och fram till Fåfången och Norra Hammarbykajen i öster. En gångbro över Renstiernas Gata skulle kunna binda samman områdena på ömse sidor om gatan.

Ett annat stråk som kunde utvecklas löper från Tantolunden via Bergsgruvan till Björnsträdgård och vidare över Katarina kyrkogård.

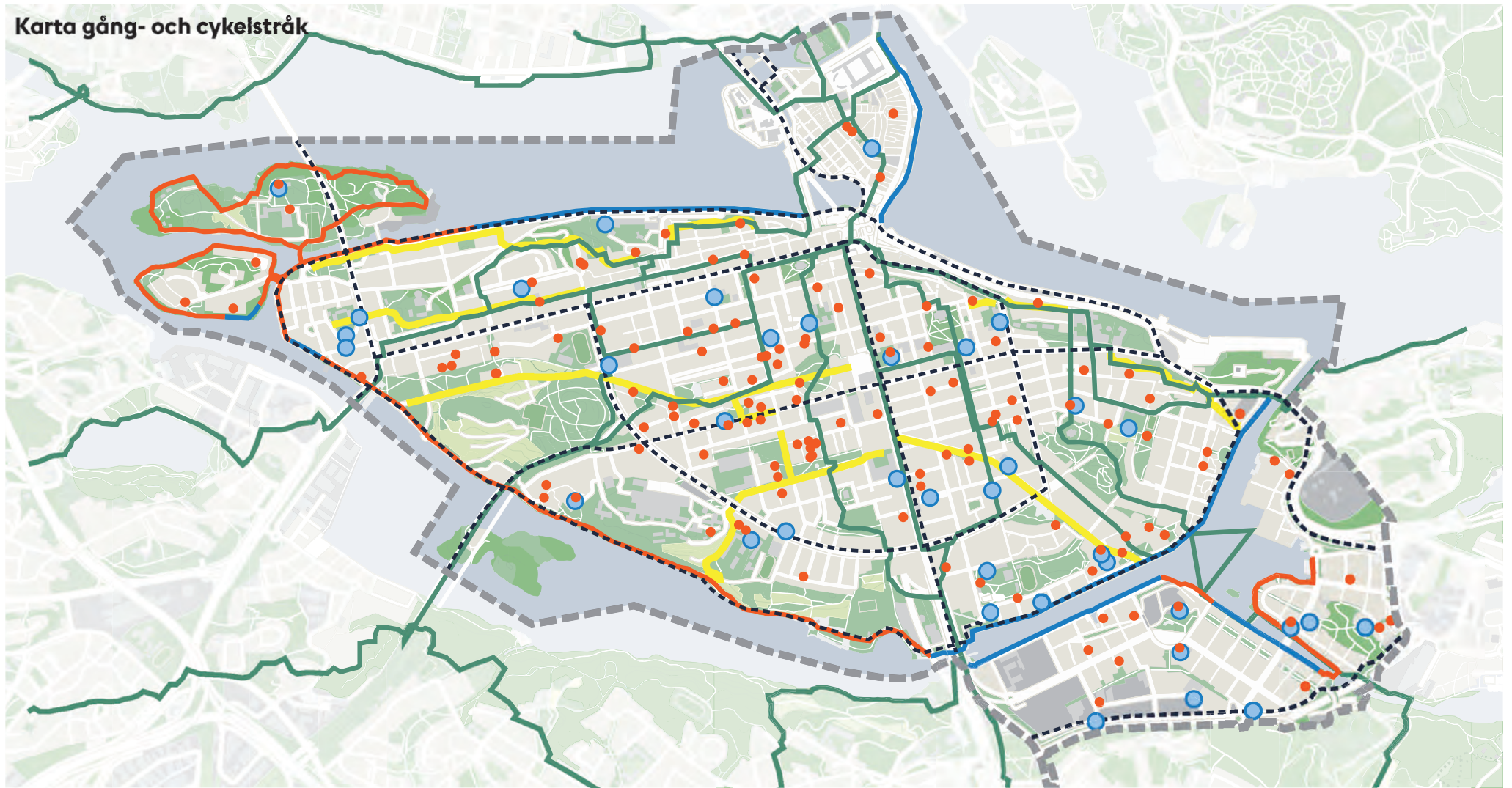
Förskolor och skolor

I den växande staden tenderar förskolornas och grundskolornas gårdar att bli allt mindre i yta. Trots att den allmänna park- och naturmarken är en värdefull tillgång kan den inte ersätta verksamheternas gårdar utan bör planeras och användas som komplement till dessa. Lekplatserna, naturlekplatserna och parklekarna som barngrupperna utnyttjar flitigt är i högre grad utsatta för slitage och trängsel än andra parker. Bristande utemiljöer för förskolor och skolor leder därmed till ökade upprustningsbehov och driftskostnader hos stadsdelsförvaltningen.

I Södermalms stadsdelsområde är det några parker som är särskilt utsatta för slitage på grund av högt tryck från förskolor och skolor: Glasbruksklippan och Glasbrukstäppan, Lumaparken, Tullgårdsparken och Sickla Park. Samtidigt är parkmarken intill förskolorna och grundskolorna en värdefull tillgång som kan utnyttjas av verksamheterna.

I kartan är både kommunala och enskilt drivna förskole- och skolverksamheter markerade.

Karta gång- och cykelstråk

0 500 1000 m

Gångstråk, cykelpendlingsstråk samt förskolor och skolor i Södermalms stadsdelsområde. Skala 1: 25 000.

Teckenförklaring

Lokalt promenadstråk	Kajpromenad	Förskolor
Regionalt gångstråk	Cykelpendlingsstråk	Grundskolor
Strandpromenad		

Akvarell från 1874 av Josabeth Sjöberg. Målningen visar utsikten från Fru Bergqvists Trädgård. I bakgrunden syns Stigberget.

Kulturhistoriska miljöer

Södermalm har många kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Hela stenstadsområdet är utpekad som ett riksintresse för kulturmiljövården, vilket innebär att staten betraktar det som särskilt värdefullt i kulturhistoriskt avseende. Parkerna utgör viktiga delar av kulturarvet och särskild uppmärksamhet bör därför ägnas åt deras kulturhistoriska värden.

Bergsparker

Bergsparkernas historiska uppkomst i och med Lindhagenplanen från 1866 har beskrivits tidigare i kapitlet. På Södermalm anlades bergsparker på Långholmen, Tanto och i Vitabergen. Stora mängder sopor och matjord breddes ut över bergssidorna som fyllning för blivande planteringsytor. Man ville att parkerna skulle vara så naturlika som möjligt, därför

planterades till övervägande del inhemska löv- och barrträd och blommande buskar.

Trähusbebyggelse och Malmgårdar

I anslutning till bergsparkerna har äldre sten- och trähusbebyggelse bevarats. Dessa finns bland annat på Skinnarviksberget och i Vitabergsparken. Den småskaliga och brokiga bebyggelsen i Vitabergsparken berättar om både mer och mindre privilegierade stockholmarnas levnadsvillkor under 1700- och 1800-talen. Hus, plank, staket, tomter och grusvägar längs Bergsprängargränd visar det fattiga Södermalm medan malmgårdar såsom Werner Groens Malmgård med handelsträdgård representerar de mer välbärgade invånarnas sommarnöjen på malmarna. Andra malmgårdar är Kristinehovs Malmgård i Kristinehovs-

parken, Reimers Malmgård på Reimersholme och malmgårdarna i Blecktornsområdet. Andra exempel på byggnader för de lite mer välbärgade södermalmsborna är byggnaderna kring Nytorget som uppfördes under 1700-talets första hälft och är av en mer stadsmässig karaktär med både sten- och trähus.

Äldre bebyggelse finns också på Fjällgatan och vid Stigbergsgatans västra del. Det senare området ger en inblick i levnadsförhållandena för de fattiga på Södermalm. Det gör också Åsöberget där ett 30-tal små trähus berättar om den tidigare topografin då de ligger på en annan nivå än gatorna som jämnades ut i början av 1900-talet. Kulturhistoriskt viktiga är också trädgårdarna med plank ut mot gatan, de grusade stigarna och de kullerstenslagda gångarna.

Koloniområden

Innerstadens koloniträdgårdar speglar det tidiga 1900-talets socialpolitiska strömningar och anlades kring förra sekelskiftet på initiativ av Anna Lindhagen och Anna Åbergsson för att ge stockholm-arna möjlighet att odla. De första föreningarna i organiserad form som bildades var Eriksdalslunden och Barnängen. Ett annat koloniområde, Södra Årstalunden bildades ”spontant” under första världskrigets nödår när folk började odla potatis i bergsskrevorna på Rackarbergen. Som mest låg här 241 kolonilotter men järnväg, tennisbanor och bad minskade antalet lotter betydligt. Kolonilottsområdena präglas av topografiskt anpassad kvartersbildning inramad av mjukt svängda gångstigar och ofta raka grusade gångar genom kvarteren. Gränsen mellan det privata och det allmänna tydliggjordes av låga trästaket.

Täppor

Södermalms täppor varierar både till utseende och historik. En del täppor har en historia som små odlingsstäppor. Bryggartäppan var en fruktträdgård och Stigbergstäppan och Anna Lindhagens Täppa var uppodlade ytor med bland annat kryddträdgård. På 1930-talet rustades en del av dessa upp och förvandlades till små finparker av Anna Lindhagen. Andra täppor har tillkommit på samma sätt som fickparker genom rivning av ett hus i ett kvarter eller som inplanerade, ”sparade” små gröna rum i staden.

Stockholmsstilen

På 1930-, 40- och 50-talen utformades flera av Stockholms parker enligt den så kallade Stockholmsstilen med terrasser, murar, vackra blomsterplanteringar och konstnärlig utsmyckning. Anläggningarna var ofta mycket noggrant utformade i detaljerna med vackra material och inslag av teater, lek och plaskdamm. Den så kallade Stockholmsstilen eller Stockholmskolan blev också internationellt uppmärksam. Det var dåvarande stadsträdgårdsmästaren Holger Blom och hans medarbetare parkarkitekten Erik Glemme som låg bakom de flesta projekten. På Södermalm tillkom bland annat anläggningar listade på nästa sida.

Park mot vattnet

Södermalms naturstrandsmiljöer erbjuder unika upplevelsevärden i innerstaden och är betydelsefulla för hela staden. Strandpromenader längs vattnet är också ett element från Stockholmsskolan och en kvalitet som är typisk för Stockholm. Promenadstråk längs naturstränder är ett ovärderligt kulturarv att förvalta. Att röra sig längs vattnet i en natur- och kulturmiljö helt avskild från bilar och hårdgjord kaj med utblick över vatten och natur är en rekreationsmöjlighet som också berättar om Södermalms utveckling. Parkrummet på land är relativt litet, men upplevs storslaget tack vare vattnet och det frirum det erbjuder.

Södermalms parkmiljökaraktär

På Södermalm finns en för stadsdelen specifik spännande och variationsrik parkkaraktär som är uppskattad av såväl boende som besökare. Karaktären är inte helt lätt att definiera men kan beskrivas som ”inte så tillrättalagt” eller som en brokighet i bebyggelse som också speglas i de offentliga platserna. Karaktären kan också beskrivas med begrepp som detaljrikedom, finskalighet, lekfullhet och personlig prägel. I Södermalms parkmiljöer kan man upptäcka nya saker och vandra i miljöer där man inte riktigt vet vad som dyker upp bakom nästa krök. Det kan handla om naturmiljöer så som de vildvuxna bergsslänterna men det kan också exemplifieras med sten- och trätrappor som man inte riktigt vet vart de leder. En annan aspekt som påverkar denna karaktär är alla de verksamheter som sker i parkerna. Allt från gamla kulturhistoriska byggnader, caféer, konstverk och stadsodling till mer ytkrävande verksamheter så som båtvarv och kolonilotter. Många parker har inslag av friväxande, ofta frösådda, buskar och träd, såsom syren, fläder, ask och lönn, vilka också bidrar till Södermalmskaraktären.

Promenadstråk längs Årstaviken.

Områden av riksintresse för kulturmiljövården

Hela Södermalm, förutom Hammarby sjöstad, ingår i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och regleras enligt miljöbalken kapitel 4. Där beskrivs bland annat Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Södermalms värdekärnor är Slussen, Gamla stan, Riddarholmen, Fjällgatan, Katarinaberget, Vita bergen, Åsöberget, Östra Mariaberget, Barnängen, Ludvigsborgs mekaniska verkstad och Münchenbryggeriet, Storgårdskvarteren Metern, Draget och Ryssjan, Medborgarplatsen, bergsparkerna Tantolunden och Vitabergsparken samt koloniområdena Tantolunden och Eriksdalslunden. Nedan presenteras några av de inom riksintresset belägna parkerna.

Vitabergsparken och Tantolunden: Parkerna är viktiga för kulturmiljövården som tydliga exempel på en bergspark som anlades efter Lindhagenplanen från 1866.

Kolonilotter i Tantolunden och Eriksdalslunden: Kolonilottsområdena i Eriksdalslunden och Tantolunden är uppförda under 1910- och 1920-talet. De små stugorna klättrar på bergen och är noga planerade och reglerade vad gäller storlek och utformning.

Fronten mot vattnet mellan Pålundsbron och Fåfången: Riddarfjärden är innerstadens största vattenrum. Stadens möte med vatten längs Södermälarsstrand och runt Långholmen är viktigt för att kunna se Stockholms årsringar i en större skala och därmed kunna läsa av stadens historia och utveckling.

Exempel på parker utformade enligt "Stockholmsstilen"

Stockholmstilens murar, terrasser, dammar och konstnärliga utsmyckningar finns att titta på i många av Stockholms parker, här följer några exempel från Södermalm. Årtal från när de anlades.

- Bastugatan 26 på Mariabergets krön med lekplats och utsikt (1940), nuvarande Ivar Los Park
- Stigbergstället och Anna Lindhagens tälle, nydaning av tälpporna vid Sista Styvens Trappa (1940-43)
- Blomstergård i Pålundsparken vid Västerbrons landfäste (1944-49)
- Bergsgruvan, lekpark med renoverad gårdsanläggning (1945)
- Glasbruksklippan, sittplatser, prydnadsdammar, små fontäner och en paviljong, väggmålning på gavel mot parken (1948-52)
- Katarina Kyrkobacke, murar och terrasser (1948-52)
- Vitabergsparken, friluftsteater, terrass och murar (1952-54)
- Tengdahlsparken, lekpark (1938-1940)
- Tunnelbacken, terrasser, trappor och murar
- Lilla Blecktornsparke (1929-1937)

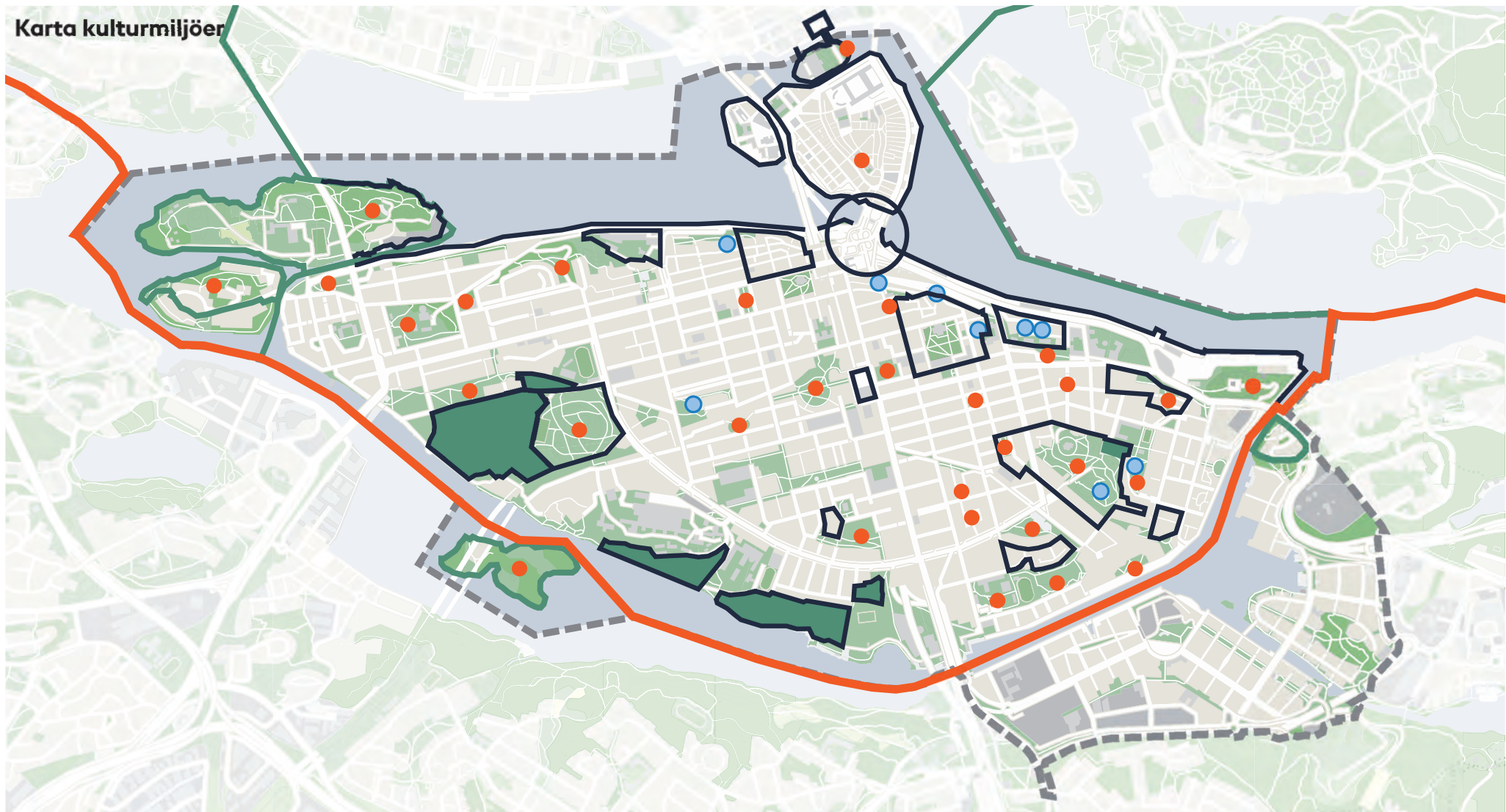
Exempel på kulturhistoriskt värdefulla parker

• Bryggartälpan	• Junotälpan
• Högalidsparken	• Fåfången
• Stora Blecktornsparke	• Långholmen
• Strömparterren	• Pålundsparken
• Mariatorget	• Reimersholmes Park
• Mosebacke Torg	• Skinnarviksparken
• Nytorget	• Årsta Holmar
• Axel Lindquists Park	• Åsöberget
• Stig Claessons Park	• Fatbursparke
• Bjurholmsplan	• Timmermansparke
• Lilla Blecktornsparke	• Tullgårdsparken
• Stigbergsparken	• Anna Lindhs Park
• Tantolunden	• Tjurbergsparken
• Vitabergsparken	• Drakenbergsparken
• Björns Trädgård	• Kristinehovsparken
• Tengdahlsparken	

Gammal träbebyggelse i Vitabergsparken.

Karta kulturmiljöer

Södermalms kulturmiljöer och kulturhistoriskt viktiga parkelement. Skala 1: 25 000.

Teckenförklaring

- Gräns för riksintresse för kulturmiljövården
- Kulturhistoriskt värdefulla områden utpekade av Stockholms stadsmuseum

- Koloniträdgårdsområde av särskilt kulturhistoriskt värde enligt Stockholms stadsmuseum
- Värdekärna inom riksintresset Stockholms innerstad, enligt Länsstyrelsen

- Exempel på kulturhistoriskt värdefull park
- Exempel på park utformad enligt "Stockholmsstilen"

Högalidsparken, bergspark runt Högalidskyrkan.

Mosebacke torg är en av Södermalms kulturhistoriskt värdefulla platser.

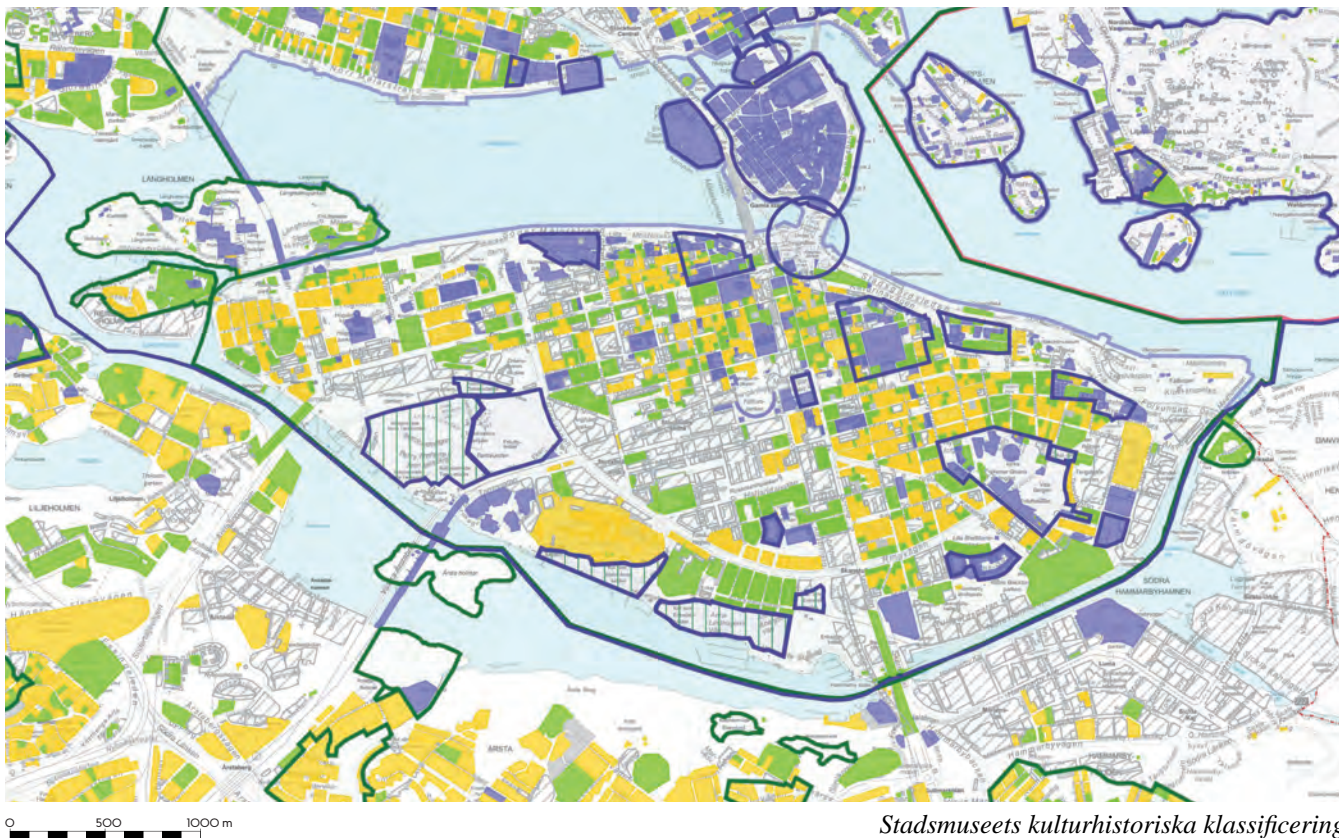
Tengdahlsparken.

Bjurholmsplan.

Glasbruksklippan av Holger Blom och Erik Glemme.

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering.

Teckenförklaring

	Blå klass Bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.
	Grön klass Bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
	Gul klass Bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.
	Grå klass Bebyggelse som inte går att hänföra till de övriga klassificeringskategorierna.
	Streckat Bebyggelse som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

I Stockholm finns en mångfald av byggnader, anläggningar, grönmiljöer och landskap som på olika sätt berättar om hur staden formats och hur människor levat sina liv i olika tider. Exempelvis kan en grönmiljö vara värdefull eftersom den är ett representativt (eller sällsynt) exempel på en viss parkstil eller för att den speglar sin tids sociala ambitioner mm. Sådana kulturmiljöer är viktiga att bevara för de värden och betydelser som de har för människor idag och i framtiden, och för att de är en gemensam källa till kunskap. Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering är sedan lång tid tillbaka ett viktigt verktyg och kunskapsunderlag

för Stadens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglovprövning. Klassificeringskartan presenterar bebyggelsens kulturhistoriska värden i tre huvudkategorier: blått, grönt och gult där blått representerar den högsta graden av värde.

Sedan 2016 har Stadsmuseet utarbetat och tillämpat en ny metod för kulturhistorisk värdering som bland annat ligger till grund för arbetet med klassificering. Metoden baseras delvis på Riksantikvarieämbetets vägledning Plattform för kulturhistorisk värdering och urval (2015). Utöver byggnader och andra anläggningar är metoden fullt användbar för parker och andra grönmiljöer. Numera åtföljs en klassificering alltid av ett motiveringsbeslut som tydligt kommunikerar varför en plats bedöms ha ett visst värde och hur det kommer till uttryck genom platsens egenskaper och karaktärsdrag. Metoden är utformad med syftet att Stadsmuseets bedömningar ska bli så effektiva verktyg som möjligt i tillämpningen av plan- och bygglagen liksom vid bedömningar av ett förslags konsekvenser för kulturmiljön. En mer detaljerad beskrivning av Stadsmuseets metod för kulturhistorisk värdering finns tillgänglig på stadsmuseet.stockholm.se.

Riktlinjer vid vård och underhåll

Vid planerade förändringar i parker och andra grönytor bör alltid Stadsmuseet kontaktas för att bedöma åtgärdens konsekvenser på kulturhistoriska värden. Stadsmuseet är stadens stöd och experter i antikvariska frågor. Vid val av utformning, byggnadsmaterial och växtmaterial bör hänsyn tas till byggnadens eller parkens användning, estetik och kulturhistoriska värden. Att tillgängliggöra platsernas historia kan även bidra till förhöjda upplevelsevärden och närmare relation mellan plats och brukare. Informationsskyltar om byggnadernas och parkernas historia bör förbättras i samband med upprustningar.

Konst i den offentliga miljön

I stadens offentliga miljöer finns en mängd konstverk från olika tidsepoker. Konsten är identitetsskapande och en viktig del av platsernas kulturhistoriska värden. Konsten bildar ett offentligt galleri som anknyter till viktiga historiska händelser eller inbjuder till reflektion. Staden har sedan länge haft stora ambitioner för den offentliga konsten. Redan under 1800- talet och tidigt 1900- tal fanns offentlig konst i innerstadens parker. Dessa utgjordes mestadels av statyer och monument av välkända personer.

Mellan 1950 och 1970-talet genomfördes omfattande program för den offentliga konsten. Under denna tid nådde den offentliga konsten rekordår. År 1962 bildades på stadsträdgårdsmästaren Holger Bloms initiativ Konstnämnden för utsmyckning av allmänna platser, KNAP. Nämnden stod för att konsten skulle nå ut till alla, även de som inte vanligen vistades på konstutställningar och vernissager.

Sedan 2008 ansvarar Kulturförvaltningen, genom verksamheten Stockholms konst, för vilken konst som ska placeras ut i offentlig miljö. Stockholms stadsmuseum ansvarar för förvaltning, underhåll och renovering av stadens offentliga konstverk.

Enprocentsregeln säger att 1 procent av byggkostnaden vid byggprojekt ska gå till konstnärlig gestaltning.

"Tors fiske" av Anders Wissler var ett av de första parkstatyerna som sattes upp på Södermalm på Mariatorget (1903).

"Mushrooms illuminated" av Nikolina Stållborn längs Henriksdalsallén är ett exempel på konst som bidrar med vistelsestödande funktioner.

"I väntan på någon" av Mona Grivner (2009) i Heliosparken. Konstverket erbjuder sittplatser i den podieformade marmortrappan.

Offentlig konst i Södermalms parker

Inom Södermalms stadsdelsområde har Stockholm stad totalt 110 konstverk på allmän plats. Konstverken representerar ett brett spektrum av konst från olika tidsepoker och med olika uttrycksform. Konstverken bidrar i många fall starkt till de olika platsernas identitet och är ofta ett mycket uppskattat inslag.

Konst i parkerna är också en möjlighet att skapa inkluderande och normvidgande uttryck i den offentliga miljön. Konst kan på ett lekfullt sätt bidra med flera vistelsestödjande funktioner till exempel tak, möjlighet till lek, uppvärmd sittmöjlighet, belysning, vindskydd samt ekologiska värden.

"Tuffsen" av Egon Møller-Nielsens är ett exempel på en lekstaty som finns flera av i Stockholms parker. Bild från Reimersholme.

"Järnpojken" av Liss Eriksson (1949) har blivit ett besöksmål i sig dit besökare vallfärdar för att få tur.

"Observatoriet" av Gunilla Bandolin i parken vid Sickla udden. Konstverket erbjuder sittplatser och vattenkontakt.

Parkkaraktärer

Karaktärerna beskriver parkernas utformning och innehåll och är avgörande för hur de upplevs, används och tas i anspråk. Karaktären är viktig att identifiera och beskriva för att veta hur respektive park kan bevaras, vårdas och utvecklas. Parkkaraktären beskriver parkens gestaltning, typ av innehåll och ger en indikation på förutsättningarna för skötseln. Karaktären ska användas som målbild vid programskrivningar och vid upprättande av skötselplaner. Här beskrivs översiktligt de typer av parker och gröna platser som finns inom stadsdelsområdet Södermalm. I Parkplan Södermalm Del 2 beskrivs alla parker mer ingående.

Stadsdelsparker

Stadsdelsparker är stora, kultiverade grönytor som är mångfunktionella och ofta centralt belägna, med en funktion som målpunkt och mötesplats. Flera av stadens stadsdelsparker är av äldre karaktär och har formats efter rådande ideal. En stadsdelspark ska vara så stor att aktiva och rofyllda aktiviteter kan pågå samtidigt. Dess area ska vara minst 3 ha, den ska vara minst 50 meter bred och innehålla en gräsyta som är minst 0,5 ha och som är lämplig för bollek och picknick. En stadsdelspark ska innehålla sittplatser, promenadvägar, möjligheter till lek, sitta i solen, rofylldhet och aktivitetsytor för sommar (t.ex. plaskdamm) och vinter (t.ex. pulkaåkning och skridsko). Den bör innehålla upplevelsevärdena blomsterprakt, motion, folkliv. Parken ska ha minst två tillgängliga entréer och tillgängliga ytor för lek och samvaro. Större delen av parken ska vara solbelyst under minst 4 timmar vid vårdagjämning, dvs den ska inte vara skuggad av höga byggnader eller berg. Den öppna gräsytan (på minst 0,5 ha) ska vara solbelyst under minst 4 timmar vid vårdagjämning. Bullernivåerna bör understiga 55dB(A) i huvuddelen av parken. Högre bullernivåer kan förekomma i parkens utkanter. Eventuell trafik

inom parken ska vara ringa och ske på fotgängares villkor. Stadsdelsparker är ofta välkända samlingsplatser också för andra än boende på Södermalm. Detta gör att vissa stadsdelsparker har potential att samla många olika grupper på samma plats och därmed fungera som överbryggande mötesplatser. Rosenlundsparken, Fatbursparken och Drakenbergsparken är exempel på stadsdelsparker.

Naturparker

Naturparker är ofta kuperade, större parker med berg i dagen, stora träd och stora nivåskillnader. Naturparker är präglade av naturen och dess förutsättningar och innefattar ofta både skogsmark och äldre ängs- och hagmarksmiljöer med inslag av anlagda delar som sittplatser och lekplatser. Parkerna har höga upplevelsevärden, som till exempel naturlek och promenad. Naturparkerna har både höga ekologiska värden och höga upplevelsevärden och är en eftertraktad kvalitet i staden. På Södermalm är många av naturparkerna större bergsparker som ligger på höjdryggar och erbjuder utsikt, promenadstråk och naturupplevelser. Exempel på naturparker är Fåfången, Skinnarviksparken och Långholmen.

Naturområden

I Stockholm finns ett tiotal, mer än 50 ha stora skogsområden, varav vissa är naturreservat eller ingår i de så kallade gröna kilarna. Områdena är ovärderliga resurser, både regionalt och lokalt. Områdena har höga ekologiska värden, som livsmiljöer och spridningskorridorer för djur och växter. Områdena har även höga upplevelsevärden, som till exempel vild natur, skogs-känsla och promenad. Årsta Holmar är det naturområde som finns inom Södermalms stadsdelsområde. Nackareservatet finns inom rimligt avstånd för många Södermalmsbor.

Stadsdelspark Högalidsparken.

Naturpark Långholmen.

Kvartersparker

En kvarterspark är en social mötesplats för flera kvarter eller en mindre del av en stadsdel. En kvarterspark ska vara större än 0,2 ha. Den ska vara huvudsakligen vegetationsklädd med träd, buskar och gräs, och utgöra en grön oas. En park ska innehålla sittplatser, möjligheter till lek, sitta i solen. Den ska erbjuda åtminstone en aktiv del, men gärna även en rofylld del, ha minst en tillgänglig entré och upplevas som en allmän plats. Större delen av parken ska vara solbelyst under minst 4 timmar vid vårdagjämning, dvs den ska inte vara skuggad av höga byggnader eller berg. Bullernivån bör understiga 55 dB(A) i större delen av parken. Kvartersparkerna på Södermalm är insprängda bland bebyggelsen och därför begränsade till storlek och antal funktioner. Exempel på upplevelsevärden i kvartersparkerna är lek, avkoppling och som viktig del av promenader. Exempel på kvartersparker är Bergsgruvan, Anna Lindhs Park och Sjöstadsparterren.

Fickpark och Täppor

Fickparker är mindre grönytor som är välordnade med inslag av blomsterprakt, konstverk och sittplatser. På Södermalm finns också täppor vilket kan beskrivas som små trädgårdar. Fickparkerna och täpporna har ofta höga visuella och rekreativa värden. Bland täpporna på Södermalm finns till exempel Anna Lindhagens Täppa och Junotäppan. Repslagarparken är ett exempel på en fickpark.

Parktorg

Parktorg är torgbildningar med mer eller mindre gröna inslag. De är en del av gatustrukturen men med parkens innehåll som träd, blomsterprakt och eventuellt gräsytor. Ibland finns inslag av uteserveringar och lekplatser. Exempel på upplevelsevärden är folkliv och blomprakt. På Södermalm är Mosebacke och Mariatorget klassiska exempel, men också det nyare Bysis Torg längs Hornsgatan.

Strand- och kajparker

Strand- och kajparker är naturliga stränder eller anlagda kajer vid vatten som till stor del även präglas av stranden på andra sidan. I parken finns inslag av gångvägar, sittplatser och bryggor. Strandparkerna är ofta välbesökta med höga upplevelsevärden. På Södermalm är dessa naturstränder världsunika i sitt läge mitt i staden. Strandparkerna har höga ekologiska värden och är livsmiljö för många djur och växter. Knäckepilen (*Salix fragilis*) som ofta växer i strandzonen är en karaktärsväxt för Stockholm. Strandparkerna är också viktiga spridningskorridorer. Kajparkerna har mer karaktären av torg än park och är mer vindutsatta än strandparkerna som ofta har fler träd. Eriksdalslunden-Årstaviken är den längsta strandparken på Södermalm. I Hammarby Sjöstad finns många kajparker så som Lugnetparterren och Henriksdalskajen.

Gröna gaturum och parkstråk

Gröna gaturum och parkstråk är sammanhängande stråk av grönytor eller gröna gator mellan olika park- och naturmarker. Stråken binder samman olika parker och naturmarker med olika karaktär och funktion. De gröna gaturummen och parkstråken har inslag av sittplatser och är en central del i den övergripande grönsstrukturen. Exempel på upplevelsevärden är promenad. Katarina Bangata och Maria Bangata är exempel på gröna gaturum och Monteliusvägen är exempel på parkstråk.

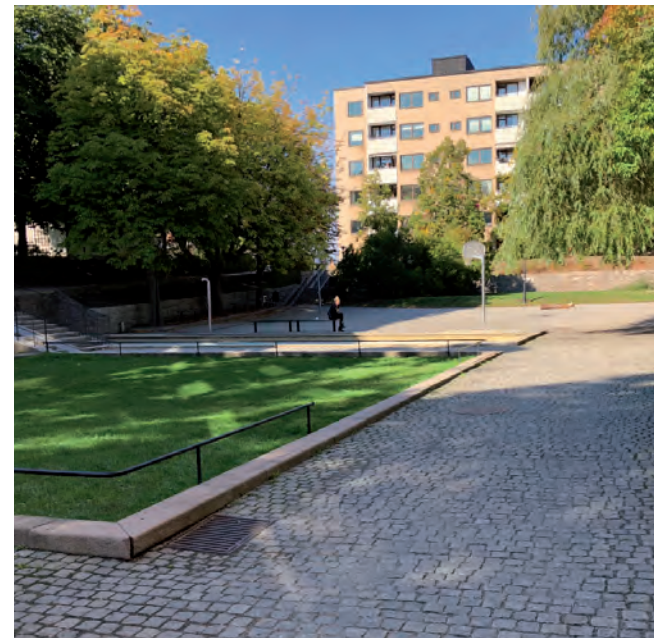
Till de gröna gaturummen hör även mindre gröna ytor med gräs, träd och planteringar i anslutning till gator. De kan fylla en viktig funktion som fördröjare av dagvatten eller erbjuda nödvändig grönska till gaturummet. De gröna gaturummen kan också vara en viktig grön länk som binder ihop olika parkstråk. Planteringar längs Wollmar Yxkullsgatan och Iris-slänten vid Katarina kyrka är exempel.

Terrass- och trappanläggningar

Trappanläggningar utgör en viktig del av rörelsestråken genom Södermalms kuperade terräng. Trapporna har högt arkitektoniskt värde, ofta med vackra murar och planteringar. Tunnelbacken är ett exempel på en stor trappanläggning.

Övriga parkytor

Övriga parkytor är kategorin där de mindre grönytor som idag har få rekreativa värden finns samlade. Dessa ytor kan ha ekologiska värden eller värden för ekosystemtjänster. Varvsbranten och områden runt Skanstullsbron och Hammarbybacken är exempel på övriga parkytor.

Kvarterspark Haren Norra Bysistäppan.

Strandpark, Eriksdalslunden - Årstaviken.

Trappanläggning Tunnelbacken.

Strategier för Södermalms gröna karaktär

Stadsdelsområdets karaktärsdrag och gröna kulturvärden ska förvaltas.

De gröna karaktärsdragen

- ▶ **Karaktären:** Södermalms parker ska ha ett betydelsefullt innehåll och en utformning som bygger på identitet, karaktär och svarar mot samtidens behov. Att ta till vara på det som utmärker Södermalms stadsbild och värna Stockholms rika parktradition är en given utgångspunkt. Det är särskilt viktigt att värna Södermalms brokighet i skala, vegetation och byggda element.
- ▶ **Kulturhistoria:** I samband med förnyelse av parker ska alltid en kulturhistorisk bedömning genomföras. Hänsyn ska tas till historia, estetik och användning då växter och andra byggnadsmaterial väljs. Riktlinjer för värnandet av kulturhistoriska parker ska tas fram. Kontakta gärna Stadsmuseet för stöd.
- ▶ **Stadens bergsformationer:** Södermalms berg och övriga landskapselement som vittnar om stadens geologiska historia ska bevaras.

Längs förkastningsbranten på norra Södermalm finns många intressanta och kulturhistoriskt värdefulla miljöer som bör bindas samman och ingå i ett lättgånget promenadstråk.
- ▶ **Utsiktsplatser:** I Södermalms parker och naturområden ska utsiktsplatser och utblickar värnas och stärkas. Topografin ska understrykas och de vegetationsklädda bergsbranterna ska bevaras och utvecklas.
- ▶ **Skyltprogram:** Skyltning och informationen om parkernas historia ska förbättras och förnyas i samband med upprustningar.
- ▶ **Parkernas identitet:** Parkernas specifika kvaliteter ska värnas och göras tillgängliga för fler. En särskild satsning på entréer bör göras för att stärka parkernas identitet.
- ▶ **Hundrastgårdar:** Hundägare ökar tryggheten i många parker och hundrastgårdar är mötesplatser för stadens hundägare. Hundrastgårdar ska utvecklas med sittplatser och grönska och utformas på ett sätt som passar in i stadens karaktär.
- ▶ **Skräphantering:** Ett övergripande program avseende skräphantering ska tas fram med syfte att förbättra återvinning och för att parkerna ska se välstädade ut. Programmet ska även innefatta strategier för information kring detta samt attitydförändrande satsningar.

Gröna kopplingar, grönstruktur och mötesplatser

- ▶ **Gröna kopplingar:** Sambanden mellan Södermalms parker och naturområden ska stärkas genom att kopplingar förbättras, barriärer minskas och nätet av trädplanterade gator görs mer finmaskigt. En utredning bör tas fram för att utreda befintliga promenadstråk och gröna kopplingar samt studera vilka gröna kopplingar som saknas. En övergripande samplanering av grönstrukturen bör genomföras där parkmark och gatumark studeras som en helhet och samarbete sker mellan stadens olika förvaltingar.
- ▶ **Verksamheter i parken:** Vid etablering av verksamheter i direkt anslutning till parkerna ska en analys av möjlig påverkan på parkmiljön, utblickar, kontakten med omgivningarna och dylikt alltid göras.
- ▶ **Samplanering i tidigt skede:** Förskolors och andra verksameters ökade användning av parkmark bör ses över och stadsdelsförvaltningen bör verka för goda lösningar som värnar parkernas hållbara utveckling och barns möjlighet till lek.

- ▶ **Cykling:** Det ska vara lätt och lockande att gå eller cykla mellan stadsdelsområdets mötesplatser. För att öka trivseln och freda gångbanor från cykelpendling i hög hastighet måste en övergripande samplanering ske så att utrymme ges åt både rekreations- och pendlingsbehov utan att dessa hamnar i konflikt med varandra. Parkernas primära funktion som promenadstråk ska inte begränsas.
- ▶ **Broar och undergångar:** Ett helhetsgrepp bör tas kring broar och undergångar i, och i anslutning till parker, där dessa bör gröngöras och utformas för att stärka trivsel, trygghet och ekologiska samband.
- ▶ **Regionala parker:** Det bör göras en särskild satsning på de parker som är regionalt värdefulla och där besöksstrycket är störst.

Utveckla mötet med vattnet

- ▶ **Tilllägg i befintlig struktur:** Strandpromenaden längs Södermalm ska utvecklas genom att flera attraktiva upplevelsepunkter skapas och promenadens tillgänglighet förbättras.
- ▶ **Verksamheter vid vattnet:** Allmänhetens tillgång till vattnet behöver säkras och förbättras. En förbättring skulle vara om båtklubbar öppnade upp stängsel runt sina anläggningar och tillgängliggjorde sina bryggor. Båtoppläggningsplatser kan användas till annat sommartid. Detta bör diskuteras inom staden.
- ▶ **Naturstränder:** Bevara natursträndernas unika miljö och möjlighet att promenera ostört i naturmiljö med utblick över vattnet. Utveckla möjligheten att se, lära av och komma nära naturen i mötet mellan land och vatten.